№ 45 ՈՒՐԲԱԹ, 4 ՄԱՐՏԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԴՐԻԴՈՐՅԱՆՑ ԿՈՂՄԻՆ

Տարեկան գինը 10 բուբլի. կէս տարվանը 6 բուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Մարտի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 9 բուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամակադրոշմ:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Վերջին ամիսների ընթացքում կատարված քաղաքական նոր դէպքերը—Պարսկաստանի նոր կառավարութիւնը, ռուսական զօրքի հեռացումը այդ երկրից, ֆրանսիական նոր կաբինէտի կազմումը և մանաւանդ արտաքին գործերի մինիստր Պիշոնի անկումը—պարզ ցոյց տուին, որ պետութիւնների միջև կայացել են նոր համաձայնութիւններ:

Այդ ամենը վերագրվում է, գլխաւորապէս, այն հանգամանքին, որ Գերմանիայի և Ռուսաստանի միջև նոր համաձայնութիւն է կայացել, կամ, այլ խօսքերով, այդ ամենը վերագրվում է Պոտսդամում կայացած գաղտնի համաձայնութեան, որի էութիւնը մինչև այժմ գաղտնի է մնում:

Սակայն, եթէ նրա էութիւնը, բովանդակութիւնը գաղտնի է մնում, ոչին յայտնի է, ինչպէս յայտնեց նոր-բերս յայտնի անգլիական գործիչ Դիլլօնը անգլիական մի նշանաւոր լրագրի մէջ:

Էմիլ Դիլլօնի կարծիքով Պոտսդամում, Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև, երկու տեսակ համաձայնութիւն է կայացել. մինը քաղաքական բնաւորութեան, միւսը՝ քաղաքատնտեսական: Երկու պետութիւնները պարտաւորվել են չը մտնել որևէ միջազգային կոմբինացիայի մէջ, որ ուղղված կը լինի նրանց մէկի դէմ, և ճանաչել են, որ իրանցից ամեն մինը իրաւունքներ ունի Պարսկաստանում:

Գերմանական-ռուսական այդ համաձայնութեան հետևանքն այն եղաւ, որ Ֆրանսիան մեկուսացած դրութեան մէջ մնաց և հէնց այդ պատճառով Պիշոնի դէմ դժգոհութիւններ ծագեցին, որովհետև քաղաքականութեան ծանրութեան կենտրոնը անցաւ Բերլին և ռուս-ֆրանսիական դաշնակցութեան նշանակութիւնը նսեմացաւ: Նսեմացաւ նաև երեքպետեան դաշնակցութեան նշանակութիւնը:

Եապոնական պատերազմից յետոյ ստեղծվեցին առանձին պայմաններ, որոնց զօրութեամբ հնարաւոր եղաւ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի համագործակցութիւնը և համաշխարհային քաղաքականութեան դեկը անցնելու այդ նոր երեքպետեան դաշնակցութեան ձեռքը: Բայց այդ դաշնակցութիւնը կարողացաւ պահպանել իր գոյութիւնը ցորչափ կենդանի էր անգլիական թագաւոր Էդուարդ VII և ցորչափ Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան դեկավար էր Իզվոլսկին:

Պոտսդամում կայացած համաձայնութիւնը տակն ու վրա արեց հին դաշնակցութիւնները և այսօր համաշխարհային քաղաքականութեան դեկը անցել է արդէն գերմանական-ռուսական համաձայնութեան ձեռքը: Այդ համաձայնութիւնից է այսուհետև կախված պարսկական ճգնաժամի կարգաւորումը. այդ համաձայնութիւնից է կախված և Թիւրքիայի վիճակը, Թիւրքիայի, ուր բաւական բարդութիւններ կարող են ծագել ամեն րոպէ:

Մի խօսքով Պոտսդամի համաձայնութիւնը կոչված է շատ կարևոր դեր խաղալու Եւրոպայի քաղաքականութեան և թէ Մօտաւոր և Հեռաւոր Արևելքի գործերի մէջ:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 մարտի

Պետերբուրգ.—Սենատի 200-ամեայ տօնման առիթով առաւօտեան ժամը 11½-ին սենատ եկաւ Կայսրը և մտաւ Լասսիի և Պանչենկոյի պաշտպանները սենատին ներկայացրին վճռաբեկ բողոքագիր ութ կէտերից բաղկացած:

Բերլին.—Ֆրանսիական կառավարութիւնը հաղորդեց գերմանական կառավարութեան, որ Կազաբլանկ զօրքեր ուղարկվեցին: Ֆրանսիացիների գրաւած շրջանը ընդլայնելու մասին խօսք չը կայ:

Սօցիալ-դեմօկրատները ըէյխստագին պահանջ դրեցին, որպէսզի կառավարութիւնը անյապաղ բանակցութիւններ սկսէ Անգլիայի հետ սպառազինումը ծովի և ցամաքի վրա սահմանափակելու մասին:

Պարիզ.—Գեներալ Մուանիէն մի շաբաթ յետոյ մեկնում է Մարոկկո:

Ֆրանսիական զօրքերի քանակը Մարոկկոյում դառնում է 6,500 մարդ: Հաւանօրէն Մուանիէն կը պաշտպանէ Մուլէյ-Հաֆիդի միջոցները դէպ ցեղին պատժելու համար: Միջոցների թիւն է՝ փակել շուկաները Բաբատում, զէր ցեղի համար:

Ֆէնանսական համաձայնութիւնը Ֆրանսիան ուղարկեց Մարոկկո՝ Մուլէյ-Հաֆիդին ներկայացնելու համար, որի համաձայնութիւնը առնված է: Մարոկկոյի զօրքը բաղկանալու է 5,000 մարդուց: Մարոկկոյի բանկը լիազօրված կը լինի Մադրէնին աւանս տալ 10.000,000 ֆրանկ՝ զօրքի վերակազմութեան համար:

Կառավարութիւնը յանձնարարեց իր ներկայացուցիչներին հաղորդել Ալժէզիրասի արձանագրութիւնները ստորագրած պետութիւններին՝ Մարոկկոյի վերաբերմամբ մինիստրների խորհրդի կայացրած որոշումները:

Տանժէր.—Ֆրանսիական հիւպատոսը Ֆէցից հաղորդում է, որ սուլթանի զօրքերի յաղթութիւնից յետոյ փետրվարի 22-ին՝ դրութիւնը բաւականին լաւացել է:

Տօկիո.—Մամուլը յուզված է այն տեղեկութիւններից, թէ Ռուսաստանի և Չինաստանի յարաբերութիւնները սուր կերպարանք են ստանում:

Կայսրը նուիրեց մօտ 300 դեսեատին (?) անցեալ տարի հեղեղից փճացածների օգտին:

Վիէննա.—«Կօր. Վիլհէլմի» ասելով, գերմանական կրօնպրինցը կնոջ հետ Եգիպտոսից Բերլին վերադառնալիս մարտի 27-ին կայցելէ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրին Վիէննայում:

Փլօրէնցիա.—Վիա-Ռէջիոյում ուժեղ փոթորիկը գործեց մեծ փճաններ: Վնասված են նաւեր և տներ: Մարմար պատրաստելու գործարանում վիրաւորվեցին 15 մարդ:

Լիսաբոն.—Պաշտօնապէս հրատարակվեց ընտրողական օրէնք պալատի առաջիկայ ընտրութիւնների համար: Քաղաքացիութիւնը գաղտնի է, ուղղակի, ազատ: Լիսաբոնի և Օպորտոյի նահանգներում սիստեմը համեմատական է, միւս նահանգներում ընտրութիւնները կատարվելու են դեպարտամենտական ցուցակներով:

—

(Լրագիրներից)

Աշխատանք հայթայթող հոգաբարձութեան կոմիտէը կոնկուրս յայտարարեց 2,000 ր., 1,000 ր., 750 ր. պրէմիաներ՝ հետևեալ հարցերին վերաբերեալ աշխատութիւնների համար. 1) աղքատների խնամատարութիւնը օրէնսդրական պրակտիկայի մէջ եւրոպական պետութիւններում. 2) պատմական տեսութիւն հասարակական խնամատարութեան և բարեգործութեան Ռուսաստանում և 3) եկեղեցին հասարակական խնամատարութեան և բարեգործութեան գործում:

—

Ներքին գործերի մինիստրութեան կից գործող հասարակական առողջապահութեան բաժանմունքը աւարտեց մշակումը զեմստվային և քաղաքային ինքնավարութեան գործունէութեան նօրմալ կանոնադրութեան՝ արբեցողութեան դէմ կռիւ մղելու գործում:

Կանոնադրութեան համաձայն՝ զեմստվային հաստատութիւններին և քաղաքներին հնարաւորութիւն է տրվում կազմակերպել ժողովրդական ընթերցումներ և զուարճալիքներ, բանալ թէյատներ և ճաշարաններ, գրադարաններ և աշխատանքի տներ, ըստ օրում վերոյիշեալ զեմստվային հաստատութիւններին և քաղաքներին իրաւունք է տրվում նպաստներ ստանալ գանձարանի միջոցներից:

Սրա հետ միասին քաղաքները և զեմստվոները պարտաւոր են առաջնորդվելու գոյութիւն ունեցող կանոնադրութեամբ: Իրանց գործունէութեան հաշիւները նրանք պիտի ներկայացնեն նահանգապետների միջոցով ներքին գործերի մինիստրութեանը:

Նահանգապետներին իրաւունք է վերապահվում վերահսկողութիւն ունենալու զեմստվային հաստատութիւնների գործունէութեան և հակելու նրանց կատարման ճշգրտութեան վրա, համաձայն կանոնադրութեան թելադրանքների:

—

Զինական դեսպանը Լօնդոնից հեռագրում է, որ անգլիական կառավարութիւնը հաւաստիացրեց իրան, որ անգլիական զօրքի առաքումը դէպի Զինաստանի սահմանները՝ նպատակ ունի բացառապէս խունխուզների արշաւանքի առաջն առնելու և ոչ թէ տերրիտորիալ գրաւումների նպատակներ է պարունակում իր մէջ:

Իւնանի գեներալ-նահանգապետը այս հիման վրա հրահանգ ստացաւ՝ ամեն կերպ հսկողութիւն ունենալ ապստամբութեան վրա և ոչ մի դէպքում թոյլ չը տալ ցոյցեր անել անգլիական զօրքերի դէմ, որոնք գտնվում են սահմանագծի ուղղութեամբ, որպէսզի դրանով յետագայում ծագելիք թիւրիմացութիւնների առաջն առնվի, որոնք կարող են պատահել Մեծ-Բրիտանիայի հետ:

ՅՈՒԶՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԵԿՍԻԿԱՅՈՒՄ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 մարտի

Վաշինգտոն.— Զինուորական մինիստրութիւնը հաղորդում է, որ Տէխաս-սում մօբիլիզացիայի ենթարկված հեծակ գնդերից և ոչ մինը չէ ուղարկվում Մէկսիկայի սահմանը: Այնտեղ ուղարկվում են 7 հեծելազնդեր սահմանում պահակախմբի պաշտօն կատարելու և ռազմամթերքների կօնտրաբանդ փոխադրութեան առաջն առնելու համար:

—

Նիւ-Յօրկ.—«Նիւ-Յօրկ Հէրալդին» հաղորդում են Մէկսիկայից. «Երէկ Վէրակրուցում տեղի ունեցան անկարգութիւններ: Սպանվեց մի ամերիկացի, 6 ոստիկաններ վիրաւորվեցին. բանտից փախան 70 մարդ»:

Տօկիո.—Պաշտօնական վաւերաթուղթը հերքում է Նիւ-Յօրկից ստացված տեղեկութիւնը Եապոնիայի և Մէկսիկայի միջև կապված միութեան և այնտեղ 50,000 եապօնացիների ներկայ գտնվելու մասին:

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՅՈՒԶՄՈՒՆՔՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 մարտի

Պետերբուրգ.—Լեռնային ինստիտուտում կայացաւ դասախօսութիւն. կանանց բժշկական ինստիտուտում դասախօսութիւն չեղաւ ունկնդրուհիների բացակայութեան պատճառով. մնացած բարձր դպրոցներում պարապմունքները կայացան: Պատմա-լեզուաբանական ֆակուլտէտի դեկանը յայտարարեց թոշակ ստացող ուսանողներին, որ պարապել չը ցանկանալու դէպքում նրանք կը զրկվեն թոշակներից:

—

Կիէվ. — Ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի կարգադրութեամբ ուսանողներին թոշակ տալը դադարեցվեց մինչև պարապմունքների վերսկսվելը: Ֆիզիկո-մատեմատիկական ֆակուլտէտը նախազգուշացնում է դասախօսութիւններին չը յաճախողներին, որ նրանք անպայման կը զրկվեն ուսումնական տարուց:

—

Սօլօ-Աղէքսանդրիա. — Վերատեսչի կարգադրութեամբ գիւղատնտեսական ինստիտուտի ճաշարանը փակվեց: Պարապմունքներն ընթանում են կանոնաւոր, մեծ թիւով ուսանողների ներկայութեամբ:

ԺԱՆՏԱԽՏ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 մարտի

Պետերբուրգ.—Հակախօլերային համագումարը, ընդունելով խօլերան ժողովրդական դժբաղդութիւն, արդարացի է գտնում, որպէսզի կառավարութիւնը եկամուտներից գոնէ կէս կոպէկ յատկացնէ համաճարակի դէմ կռուելու համար:

—

Ցիցիկար.—Փետրվարի 18-ից մինչև մարտի 1-ը ժանտախտից մեռան 49 մարդ: Համաճարակը թուլանում է:

Խարբին.—Մտնում են հիւանդ պառկած 172 հոգի:

—

Խարկով.—Ժանտախտի դէմ կռուելու համար Հեռաւոր-Արևելք մեկնեց բարձր դասընթացքների ուսանող-բժիշկների մի խումբ:

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 մարտի

Լօնդոն. — Պատասխանելով հարցապնդման, Գրէյը յայտնեց, որ եթէ Բաղդադի երկաթուղագծի հարցի վերաբերութեամբ Գերմանիան կամ Թիւրքիան առաջարկէին կօնֆերէնցիա գումարել, անշուշտ այդ առաջարկութիւնը կենթարկվէր քննութեան:

—

Կ. Պոլիս.—Պալատն ընդունեց արքունական ծախքերի ցուցակը 500,000 ֆունտ:

—

(Լրագիրներից)

Ալբանիայից ստացվող յուզումնալից տեղեկութիւնները խտանում են: Ցուզված է նաև Կ. Պոլսի գօրքը, որի մէջ բազմաթիւ ալբանացիներ կան: Անհրաժեշտութիւն է ներկայանում զօրաբանակի տեղափոխութիւն կատարել:

Մեծ ժողովրդականութիւն վայելող Իսմայիլ-Քէմալ բէյին պալատում հասցված վիրաւորանքը կրքերի խիստ գրգռում առաջացրեց: Երիտասարդ-Թիւրքերը, որոնք ընդհանրապէս զժգոհ են մեծ վէզիրից, ուզում են շահագործել այդ միջադէպը և տապալել վէզիրին ու բաւարարութիւն տալ ալբանացիներին, որոնք արդէն ձեռք են բերել նոր զէնքեր:

—

Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ համաձայնութիւն է կայացել Բաղդադի երկաթուղագծի կօնցեսսիօներների միջև: Անգլիային տրվում է գերակշռութիւն, մասնակցելու գծի կառուցման գործում, որը ընթանում է դէպի Պարսից ծոց: Մամուլը ողջունում է համաձայնութիւնը, որը հեռացրեց անգլո-գերմանական շփման ամենակարևոր կէտը:

ՎՈՍՓՈՐԻ Ա.ՓԵՐԷՆ

—

Կ. Պոլիս, 19 փետրվար

Հիմա, որ ազգային շրջանակի մէջ օրինաւոր իշխանութիւն մը հաստատուած է և իրերը իրենց բնական ընթացքովը կը յառաջանան, մեր թայֆայականները սկսած են երևակայելի ու աներևակայելի թշնամիներու և հակառակորդներու դէմ պայքար բանալ և հրահրել ժողովուրդին տգէտ և անգիտակից մասը:

Այլևս մարդ չմնաց, որ չհասկնար, թէ ինչ են այս «դաշնակցական տակտիկ» կոչուած սատանայութիւնները: Իրենց տիսմար հեւորդները շահագործելու համար, անոնք կօգտուին չէ թէ հաստատեալ կարգերուն մէջ իրենց գոյութիւն արժեցնող աշխատութիւն մը ստանձնելով, այլ սուտ թշնամիներ կը կանգնեցնեն և անոնց դէմ կռուելու կը հրաւիրեն այն տգէտ մասան, որ դժբաղդաբար հաւատալու միամտութիւնը ունեցած է իրենց խօսքերուն: Ասով միայն կրնայ մեկնուիլ այն երևակայական պայքարները, որոնք երեք տարիէ ի վեր կը մղեն բուրժուազիայի դէմ, յանուն պրոլէտարիային, որուն ներկայացուցիչ ըլլալ կը յաւակնին:

Մինչ իրականութեան մէջ ոչ կեղեքող բուրժուազիա մը գոյութիւն ունի հոս և ոչ ալ շահագործող պրոլէտարիա:

Նոյնպէս ազգայականութեան, կղերին և այլոց դէմ բացուած պայքարները՝ տակաւին ոչ ոք հասկցաւ մեզի, թէ ինչ նպատակ ունէին:

Վերջին պատրիարքական տաղնապին մէջ դարձեալ առիթը շահագործուեցաւ:

Կարգը-գիւղի փողոցային ցոյցը, որ Դուբեանի անկման ամենէն տխուր մէկ դրուագն է, ցոյց կուտայ, թէ անոնք Դուբեանի վճռուած տապալման համոզուած ըլլալով հանդերձ՝ ինչպիսի պոռոտախօսութիւններով խուժանը գրգռել ուզեցին և ինչ խօսքերով ջանացին համոզել իրենց ոգոմելիօրէն անգիտակից հետևորդները, թէ իրենց Դուբեանը պիտի պահեն իր աթոռին վրայ։ Եւ այս այն մարդիկն էին, որոնք քիչ առաջ, երբ ապրիլեան մեծամասնութեան կողմէ տակաւին կը յարգուէր Դուբեան, զինքը գատապարտող և հալածողներն էին։

Սակայն ինչպէս պէտք է արժեցնել իրենց գոյութիւնը։ պէտք է կռիւ ստեղծել հոն, ուր որ չկայ։ Եւ գժբաղդաբար մեր մէջ ապրիմներն ալ պակաս չեն, ինչպէս հաղուագիւտ չեն ապէտներն ու գիւրահաւատները։

Հիմա, որ առերևոյթ համերաշխութիւն մը կայ մեծամասնութեան և փոքրամասնութեան մէջ, պէտք էր ուրիշ կռիւ մը ստեղծել, գոյութեան իրաւունք ունենալու համար։ Եւ գտան։

Կովկասի քանտարկեալներն են որ կը շահագործուին հիմա։ Թիւրքիոյ բոլոր անկիւնները դրամ կը հաւաքեն և կը յանձնեն «պատանեալ մարմնոյն», որուն ինչ հանգամանք, որոնցմէ բաղկացեալ, ինչ գոյն ունենալուն վրայ ոչ ոք գաղափար ունի։ Սակայն եթէ միայն դիակապուտի այս գերին մէջ չեն սահմանափակուիր մեր «ազատականներ-դաշնակցական» խելօքները, այլ արժեցնելու համար իրենց այս գործունէութիւնը՝ յանուն հայ ժողովուրդին պայքար բացած են... նախատինքներու տարափով մը այն կառավարութեան դէմ, որուն ձեռքերուն մէջ կը գտնուին այդ խեղճ բանտարկեալները, ապա ուրեմն արդի ծառայութիւն մը կը մատուցանեն մեր իմաստուն Դուբիները ընդհանրապէս մեր Կովկասի եղբայրներուն և մանաւորապէս ռուսահայ բանտարկեալներուն..., որոնց ազատութեան համար կաղխատին իբր թէ...

Կերևի թէ ազգին այս «բարեկամները» չեն գիտեր թէ տարիներէ ի վեր ինչ կը մտածեն ռուս ազգայնական հատուածները և ինչեր կը գրեն հայոց դէմ, զանոնք ներկայացնելով իբր յեղափոխական։ Շատ ազէկ կը յիշեմ, որ ասկէ քանի մը ամիսներ առաջ ռուս լրագրի մը այսպիսի յարձակման դէմ՝ Յովհաննէս Թումանեան «Հորիզոնի» մէջ կը մաքառէր և կը զարմանար, թէ քանի մը անհատի կամ գաղտնի խմբակցութեան մը համար ինչպէս ամբողջ ազգ մը յեղափոխական կրնայ ամբաստանուիլ։

Սակայն իրենց ինչ փոյթ, երբ ամբողջ ազգը կը տուժէ։ Իրենց անձը և իրենց գործը միայն պէտք է։

Հիմա Թիւրքիոյ մէջ իրենց վիճակը նախանձելի ըլլալէ բաւական հեռի է։ Պարիզի կոգրէսի այս հերոսները, որոնք մեզի ազգերու համերաշխութեան հետ՝ ազգերու հաւասար իրաւամբ գործակցութեան հեռապատկերը գծած էին, բնաւ չէրցան հայոց դատն իրականութեան մէջ ոեէ մեծ բարոյական իրագործել իրենց իսկ սեփական ոյժերովը, հակառակ անոր որ՝ սահմանադրական շրջանի մէջ իսկ կատարուած անլուր, աննեղելի և ամենավայրագ ոճիրէ մը՝ Ադանայի անօրինակ ջարդէն յետոյ, հաշտութեան ձեռք երկարեցին Մ. և Յ. կոմիտէի հետ։ Հայոց վիճակին մէջ տեսնուած բարւոքումը ուղղակի հետևանքներն են երկրին կառավարութեան ձևին փոփոխմանը, իսկ հայը Թիւրքին հաւասար իրաւամբ քաղաքացի ըլլալէ տակաւին շատ հեռու է։ Կեղծուներ, աւարառութիւններ, ոճիրներ կը շարունակուին, հողային խնդիրը կրնանք հիմակուընէ լուծուած համարել ի նպաստ խլամ յափշտակիչներու, և հայը՝ տակաւին զեղմուը կը մնայ, ենթակայ նախատինքներու։

Պահ մը Մ. և Յ. կոմիտէն և անոնէ ներշնչուած կառավարութիւնը քաջալերեցին «դաշնակցականները», որոնք գաւառներու մէջ օսմանեան կոմիտէին պէս ազդեցութիւն ի գործ դնելու փորձեր ըրին։ Օրինակի համար՝ Մշոյ մէջ մի նախկին վարդապետ, պ. Գարմէն, տեղւոյն միւթէսարիֆին չափ ազդեցութիւն ձեռք բերաւ գաւառին մէջ։

Այս պարագան այնքան յոխորտանք պատճառեց, որ գտնուեցաւ դաշնակցական հեռատես մը, որ միտինգի մը մէջ պատգամ տուաւ, թէ «Իթթիհատը հայոց գործերու հսկողութիւնը վստահած է Դաշնակցութեան»։

Այդ շրջանին, հաւատարիմ իրենց աշխարհաքաղաքացի ձգտումներուն և միջազգայնական միտումներուն, բոլոր դաշնակցական բանակը, հակառակ անոր, որ Շահրիկեան-Գարակեան վարչութեան մէջոցով պատրիարքարանը լծակ գործածելով ձեռք բերած էր այդ Իթթիհատ-Դաշնակցութիւն համաձայնութիւնը, սկսաւ պայքար բանալ պատրիարքարանին դէմ, իբր կղերական հիմնարկութեան, որ իբր թէ ոեէ քաղաքական նշանակութիւն չունէր։

Եւ ինչ պէտք ունէին պատրիարքարանի դիմումներուն, քանի որ իրենց բիւրօները աւելի ազդեցիկ էին։

Որչափ ատեն որ տեսեց իրենց յաջողութիւնը, իրենք յոխորտ դիրք մը բռնեցին, և պատրիարքական տագնապին ընթացքին՝ կոթնած կառավարական ոյժին—որուն դիմաց եթէ մեծամասնութիւնը ըլլար՝ ապահովաբար մատնիչ պիտի որակուէր—մերժեցին ամէն համաձայնութիւն։

Սակայն յանկարծ երևոյթը փոխուեցաւ։ Կառավարութիւնը իր ոյժը զգալի ընել սկսաւ այն նորօրինակ վարչութեան դէմ, որ Դաշնակցութեան ազդեցութեամբ բացուած էր գաւառներու մէջ, և սկսաւ նեղել։ Մանաւորապէս Մշոյ մէջ, ուր ամենէն ազդեցիկ էր Դաշնակցութիւնը, իրենց պետ Գարմէնը ձերբակալելու որոշում կը տրուի, և բռնի տուրք հաւաքելու ամբաստանութեամբ կը ձերբակալուին 26 ուրիշ դաշնակցականներ։ Նոյնպէս Կարնոյ մէջ զեռեղուած դաշնակցական գործիչները, որոնք իբր կրթական պաշտօնեայ դպրոցներու մէջ էին, կուսակալին կողմէ իբր օտարահպատակ վտարուիլ կը պահանջուէր *)։ Որովհետև խնդիրը միայն առաջնորդարանով կընայ կարգադրուիլ—որովհետև հաւաքուած տուրքը և գործածուած ուսուցիչները կապ ունէին դպրոցներուն հետ, որոնց վերին հսկողութիւնը առաջնորդին և պատրիարքարանի կը պատկանի—անոնք, որոնք երբեմն ուրացած էին պատրիարքարանին նշանակութիւնը, հասկցան անոր կարևորութիւնը և համերաշխութեան դիմակին տակ՝ դարձեալ իրենց շահերուն ծառայացնելու համար զայն՝ ուրացան իրենց բոլոր պոռոտախօսութիւնները, բոլոր նախատինքները, հայհոյանքները և մեծախօսութիւնները և եկան համերաշխիլ մեծամասնութեան հետ և լիզել իրենց բոլոր թուքածները իբր կատարուած իրողութիւն ընդունելով Դուբեանի անկումը, ազգային ժողովին օրինաւորութիւնը, և այլն։

Եւ յունվար 30-ին ազգ. ժողովի մէջ նոյնինքն այն պատգամախօս պարոնը, որ ազգային գործերու համար կամքէն իրենց տուած իրաւութիւնէն կը խօսէր և որ իբրեն միակ զբաղում ըրած էր ամեն առտու մէկ-մէկ հարուած տալ պատրիարքարանին նշանակութեանը, մեղրածորան բառերով մեղի կը բացատրէր պատրիարքարանի մեծ նշանակութիւնը և սահմանադրութեան՝ ազգային ներքին վարչութեան համար ունեցած կարևորութիւնը... Պատկեր։

Հիմա կը մնան համերաշխ մեծամասնութեան հետ, և պիտի մնան՝ որչափ որ իրենց շահերը ստիպա պահանջեն. սակայն խուժանը հրահրելու համար ազգային ներքին կեանքի վերաբերեալ գործի մը համար՝ դարձեալ նիւթ մը պէտք էր, և ինչպէս գտան քաղաքականին համար ռուսահայ բանտարկեալները, ազգային հիմա ալ կերևի թէ որոշած են թաղել Օրմանեան արքեպիսկոպոսի անձին վրայ, որուն կաթողիկոսացման դէմ պայքար բացած են, ինչպէս անշուշտ հասկցաք Մէֆիսթոյի առ «Հորիզոն» (№ 22) հասուցած թղթակցութենէն։

Սակայն զարմանալի է, որ հոս ոք ոչ կը մտածէ Օրմանեանը կաթողիկոսացնել։

Ես կապահովցնեմ, թէ առաջիկայ ընտրութեան ատեն Թիւրքահայ պատգամաւորներէ և ոչ մէն պիտի տայ իր քուէն Օրմանեան սրբազանի, որուն կարողութիւնները և ձիրքերն ինչ որ ալ ըլլան, քանի որ կայ հոս ստուար զանգուած մը, որ համակիր չէ իրեն և իր անցեալ գործունէութեան, չի կընար բարձրանալ ամենայն հայոց կաթողիկոսական աթոռը։

Եւ ասիկա ի շահ հայ եկեղեցւոյն, զի հայրապետին անձնական պրէստիժին մեծագոյն հարուած մը պիտի ըլլայ իր անցեալ՝ գոնէ մասամբ պատապարտեալ գործունէութիւնը։

Հոս կաթողիկոսական խնդրով զբաղող ալ չկայ գժբաղդաբար, վասն զի աւելի անմիջական, աւելի ստիպողական խնդիր մը, պատրիարքական ընտրութեան խնդիրը, կը զբաղեցնէ միտքերը։ Կաթողիկոսութեան համար ընաւ ընտրելի չունենալով, աւելի Թիւրքահայերս տրամադիր ենք մեր քուէները կեդրոնացնելու ռուսահայ եկեղեցականի մը վրայ։

«Ազատականներն» ալ արդէն գիտեն միտքերու այս տրամադրութիւնը, սակայն ամենքը շահագործելու համար կուզեն պայքար բանալ Օրմանեանի անձին դէմ, օր մը ընելու համար թէ՝ «Օրմանեանը կաթողիկոս պիտի ընէին, հերոսաբար (?) արգիլեցինք»։ Ահա բովանդակ գործին գաղտնիքը։ Եթէ ոչ՝ իրենք և իրենց պետերը շատ լաւ կը ճանչնան Օրմանեանը և անոր կարողութիւնները։ Գ. Զոհրաբ՝ թոնդ օրմանեանական մըն է, սակայն քաջութիւն չունի հրապարակով խոստովանելու և դուռներուն ետեւն միայն կը խօսի։ Վարդէս և ուրիշներ շարունակ իրեն կայցելեն և միշտ յարաբերութեան մէջ են։

Եթէ Օրմանեան յանձնառու եղած ըլլար իրենց ապաւինելու, հիմա արդէն շատուցնոր կողմը անցած կըլլային և կը մաքրէին ու կը սրբացնէին, ինչպէս Ժընեվի մէջ չքմեղացուցին տիրահռչակ Եղնիկ վարդապետ Գալփաքճեանը, Բալուի, Խարբերդի և Բաղէշի երբեմնի աղտոտ առաջնորդը, որ, Ժողովրդային զայրոյթէն խուսափած և Եւրոպա ապաստանած, չենք գիտեր ինչպէս «Դրօշակի» վկայութիւններով արդարանալէն յետոյ վերստին Բալուի առաջնորդ եղաւ։

Շառայլ

*) Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը՝ այդ օտարահպատակ ուսուցիչներուն մէջ է նաև տ. Թոփչեան, որ իր ամուսնոյն սպաննիչը կախաղան բարձրացած ատեն կուսակալին քովը կեցած էր և հրճուանքով կուսակալին շնորհակալութիւն յայտնած էր...։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՑՈՐԴԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

I

Թիֆլիսում

Երէկ Թիֆլիսումն էի։

Կովկասի մայրաքաղաքում, որը պէտք է օրինակ լինի տեղական միւս քաղաքների համար, պէտք է տես և ուղղութիւն տայ նրանց։

Ինչեր չը տեսայ։

Ինչեր չը լսեցի։

Տեսայ ամբողջ քաղաքը։

Իր կեանքով ու կենցաղով, բարքերով ու ձգտումներով, իր զբաւիչ ու այլանդակ արտայայտութիւններով տեսայ նրա ամբողջ պատկերը երկու զրօսավայրում, ուր նա ձգտում էր բոլոր թափով։

Գօլովինսկի պրօսպէկտ։

Մի քայլելեան փողոց։

Ընկած իրարից հեռու, բայց դէմ առ դէմ դրված հայելու նման անդրադարձնում են Թիֆլիսի կեանքը խտացած գոյներով։

Երկուսն էլ կրում են իրանց վրա ազմկայոյզ ծովի տեղատուութեան ու մակընթացութեան դրոշմը, վխտում բիւրաւոր զրօսնողների երկսեռ բազմութեամբ։

Մարդ-էակի կերպարանքով ամնտեղ անց ու դարձ են անում մէկը միւսից աւելի պճնված, աւելի գերազանցելու տենչով բռնված վերջին մօդայի սիրահարները՝ մանկէկէնների նման սեղմված իրանով, արհեստական բիւստերով, փականված, արհեստական քայլերով ու շարժումներով, պաղշոտ հայեացքներով, պաղշոտ ժպիտներով, սիրահաճ ակնարկներով։

Գարնանային արևի շողերից հմայված՝ դուրս են թափվել տներից ու մտել փողոց։

Մարդկային էակների հսկայական վաճառանդէս լինի կարծես թէ մէկում և թէ միւսում, ուր արտացոլում է քաղաքի ամբողջ կեանքը, ներքին բովանդակութեան վառ շեշտերով, նրա ամբողջ ճաշակը, ձգտումները, արած պրօգրեսը։

Ինչպէս մի առևտրական շուկայում, փողոց է հանված այն բոլորը, ինչ որ կարող է աչք շլացնել, ինչ որ կարող է գեղեցիկ թւալ, ուշադրութեան առարկայ դառնալ։

Թող լինի զուգված վերջին տարազով, շքեղ՝ արտաքինով, գրաւիչ՝ ձևերով ու շարժումներով, միայն թէ չասեն աղքատ է, միայն թէ յետ չը մնայ հարուստից, փայլէ ու հիացմունք պատճառէ ուրիշներին։

Եւ ինչն է կազմում նրա սրբութիւն սրբոցը, նրա հետաքրքրութեան ու հոգսերի առարկան։

Ընտանեկան թէ հասարակական շահերը։

Սերնդի դաստիարակութեան խնդիրը, գիտական, գաղափարական, տնտեսական հարցերը թէ հումանիտար գործունէութեան տենչանքը, ձգտումը դէպի բարին, գեղեցիկը, վսեմը։

Ոչ այդ և ոչ էլ միւսը։

Նա իր հետ փողոց է դուրս հանել սեռունդն էլ, ընտանիքն էլ, դաստիարակութիւնն էլ և բոլորը միաձուլել, լուծել պղտոր կոհակների մէջ։

Այդպիսի փողոցում միայն կարելի է հարիւրաւոր նուիրել սիրուն օրիորդներին ու կանայց, լաւ պարելու համար հազարներ շռայլել կօկօտների համար։

Բայց սովամահութիւնից և բժշկվելու անկարողութիւնից տառապողներին՝ կօպէկների օգնութիւն անգամ զանալ։

Կարելի է երկյարկանի պալատներ շինել հասարակ բաւականութեան համար, թողնել անմարդաբնակ, նայել ու հրճվել։

Կարելի է 5—6 սենեակներից բաղկացած մի ամբողջ վերնայարկ շքեղութեամբ կահաւորել, էգօիստութեան մէջ քարացած՝ մենամենակ ապրել բուի նման։ Իսկ օթևանից զուրկ, չքաւոր բազմամարդ ընտանիքներ թողնել խոնաւ նկուղներում, թողնել բացօդեայ երկնքի տակ, անպատսպարան։

Անձնական հաճոյքի համար, անձնական, շատ անգամ, ստոր բաւականութեան համար կարելի է ամեն բան անել, ամեն ինչ թոյլ տալ, խաղալիք դարձնել վառ բնազդների ու ցանկութիւնների։ Արհամարհանքով անցնել լաւ, խեղճի ու օգտաւէտ խնդիրների մօտից։ Բայց մոլութեան հանող յափշտակութեամբ հետամուտ լինել շշուկների, փսփսոցի, բամբասանքների, մութ ակնարկների։

Հասարակական բոլոր խաւերը, բոլոր անկիւնները, բոլոր թերթիկները տարված են այդ ախտով։

Թիֆլիսը այլևս ուրիշ հերթական զբաղմունքներ չէ տեսնում իր առջև։

Աւելի վայելուչ, աւելի օգտակար, գաղափարական ստեղծագործութիւն կամ խելացի զուարճութիւն չէ կարողանում արտադրել նա իր համար, քան ազատ սիրոյ լիգաներ, քան «կարմիր սենեակներ»։

Մի օր երեում է նա Վելիկօկնեաժեսկայա փողոցում։ Միւս օրը՝ Նաբելուղում։ Վաղն էլ երևի հանդէս կը գայ քաղաքի մի այլ աւելի բանուկ մասում։

Իսկ ոստիկանութիւնը կայծակի արագութեամբ այս ու այն կողմ կը շտապէ։

Եւ ամբոխի երևակայութեան մէջ կանդրադառնան կարմիր սենեակները զարդարված, հազար ձևերով, բիւրաւոր վարիանտներով։

Զուարճասէրների փայփայած վայրերն են դրանք։

Մէկը հետապնդում է այնտեղ ցինիկ ուրոնումներով իր տափանքը յագեցնելու, իսկ միւսը՝ ժամանցի առատպէներ հիւսելու։

Եւ ապա միացեալ ոյժերով հրամցնելու գաւառներին ոչ թէ իսկական պրօգրէս, ոչ թէ օգտակար գիտելիքներ, ոչ թէ պարզութիւն, համեստութիւն, գեղեցիկ օրինակներ, այլ հասարակական ու ընտանեկան կեանքի փտախտ, այլանդակ բաւականութիւններ, ցուցամոլութիւն, ցփ պճնասիրութիւն, արհեստական, կեղծ բիւստեր։ Ոչ թէ կիրթ ու օրինակելի մարդիկ, այլ մանեկէնները, տիկնիկները։

Այդպիսի տպաւորութեան տակ ես անցայ գաւառները։

Գաւառը ինքնուրոյն է, օժտված բնակութեամբ ու պարզութեամբ, հետամուտ իսկական կուլտուրականութեան, իսկական պրօգրէսի։

Ազատ սիրոյ լիգաները, ոչ էլ կարմիր սենեակների նման այլանդակութիւնները առայժմ պատապարան չունեն նրա ծոցում։

Աշխատակից

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ինչպէս յայտնի է, մի քանի ժամանակ առաջ «Нов. Вр.» թերթի մէջ Զարխանան, կամ Զարիքով, մի յօդուած տպեց, առարկելով «Մշակի» յայտնած այն կարծիքի դէմ, թէ կաթողիկոս կարելի է ընտրել և աշխարհականներից։ Այժմ ևս, ինչպէս երևում է «Баку» թերթի Պետերբուրգից ստացած հեռագրից, նոյն Զարխանը բանակռիւ է սկսել «Нов. Вр.» թերթի մէջ «Մշակի», ինչպէս և «Հօրիզոնի» դէմ, կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակի վերաբերմամբ։ Երբ Էջմիածնի սինօդը մինչնորդութիւն յարուցեց, որ թոյլատրվի ընտրութիւնը նշանակել սեպտեմբեր ամսին, մենք կարծիք յայտնեցինք, մեզ հետ միասին և «Тиф. Лис.» լրագիրը, թէ այդ միջնորդութիւնը արժանի չէ յարգվելու, որովհետև միամեայ ժամանակամիջոցը, որ օրէնքը սահմանել է, արված է այն նպատակով, որ հայ ժողովուրդը բաւական ժամանակ ունենայ ուսումնասիրելու կանդիդատներին։ Փոխարքան, հիմնվելով օրէնքի վրա, մերժեց սինօդի միջնորդութիւնը։ Այժմ Զարիքովը յայտնում է, որ Փոխարքայի այդ մերժումը՝ արագացնել ընտրութիւնները՝ օգտակար է միայն կուսակցական լրագիրներին, որոնք վախենում են, թէ չեն կարող մօնոպոլիա դարձնել ընտրութիւնները, վերածելով խմբագրութիւնները ազգայնական բիւրոյի։

Ընտրութեան փութացումը անհրաժեշտ է, ասում է նա, որպէսզի վերջ տրվի էջմիածնի անիշխանութեան։ Զարիքովը հրաւիրում է տեղապահ Սուբէնեան արքեպիսկոպոսին ցոյց տալ ընտրութիւնների ժամանակ ակտիվ կամք, չը քաշվելով լրագրական յարձակումներից, և ի նկատի չունենալով կուսակցութիւնների ցանկութիւնները։

Նախ կարող ենք հաւատացնել պ. Զարխանին, որ «Մշակը» որևէ նեղ կուսակցութեան օրգան չէ. երկրորդ՝ «Մշակը» որևէ կապ չունի «Հօրիզոնի» և նեղ կուսակցական ձգտումների հետ, և «Հօրիզոնը», որքան մենք գիտենք, չէ աջակցել «Մշակին» ընտրութիւնները փութացնելու միջնորդութիւնը մերժելու գործին մէջ։

Մենք դէմ ենք եղել ընտրութիւնները փութացնելու գործին օրէնքի, սկզբունքի տեսակէտով և այն նկատումով, որ փութացնելով ընտրութիւնները, ժողովուրդը զրկված կը լինի հնարաւորութիւնից հանգարտ և մտածված կերպով զբաղվելու եկեղեցու պետի ընտրութեան հարցով։

Կ. ԲԱՂԵՍԱՆ

Ցիշում էք Կ. Բաղեսանին։

«Frankfurter Zeitung» լրագրի աշխատակիցին, որ կոտորածների ժամանակ պաշտօնական յանձնարարութեամբ պտտեց ամբողջ Կովկասը։ Կրթութիւն ստացած Գերմանիայում, Մինխէնի համալսարանի փիլիսոփայութեան կանդիդատ, Կ. Բաղեսանը գտնվում է այժմ Միլանում։ Դեռ համալսարանը չաւարտած, մի խումբ բանիմաց գերմանացիների յորդորով նա սկսել է սուվորել երգեցողութիւն, որովհետև ունի մեծ և գեղեցիկ ձայն, իբրև տենօր, և, արժանանալով լուրջ ուշադրութեան, անցեալ տարի նա ստացել է Դրէզդէնի Musikverein-ի առաջին պրիզը, 15.0 մարկ, և եկել է Միլան՝ անցնելու իտալական շէօլա և բեպերտուար։ Պարապմունքները անցնում են աջող և արդէն ունի պայման նոյեմբերին երգելու, եթէ կարողանայ պահանջվող բեպերտուարը լրացնել։ Եւ ահա անսպասելի կերպով գերմանացի բարերարները դաւաճանում են եւրիտասարդ երգչին, չը նայած կրկնակի խոստումներին և խրախոյաններին, և այս տարի պրիզը նշանակում են մի գերմանացու։ Բանիցս դիմումն է անում, ապարդիւն. օտարազգի—հայ—լինելը անպատճառ պայման է պրիզ ստանալու։

Ներկայումս Կ. Բաղեսանը գտնվում է սոսկալի դրութեան մէջ։ Նոյեմբերին երգելու պայման ունի, սակայն սովորելու և ապրելու ոչ մի միջոց, մինչդեռ ամսական մինչև նոյեմբեր պէտք է 100 ռուբլի։

Այս երկտողով դիմում եմ մեր բարեգործներին և նրանց ուշադրութիւնը դարձնում Բաղեսանի վրա։

Հասցէն՝ Milano (Italia) via Stella 38. Basian.

Գր. Զալիուշեան

Բոստոն, 27 փետրվարի

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Փետր. 19-ի ցօնը Դերբենտում

Դերբենտ, 19 փետրվարի

Մեր քաղաքն էլ տօնեց ստրուկների ազատութեան 50-ամեակը։ Տօնախմբութեան հանդէսը, շնորհիւ տեղացող ձիւնախառն անձրևի, չունեցաւ այն շքեղութիւնը, որը նախատեսված էր առաջուց, ուստի և ազգաբնակութեան շատ քիչ մասը կարողացաւ մասնակցել այդ մեծ տօնին։

Դեռ ուրբաթ, ամսիս 18-ին, հոգեհանգիստ կատարվեց Ազատարար Կայսրի համար տեղիս ռուսաց մայր եկեղեցում, իսկ շաբաթ օրը թէ ռուսաց եկեղեցում և թէ միւս աղդերի աղօթատներում տեղի ունեցան զոհաբանական մաղթանքներ ներկայութեամբ պաշտօնական անձանց, դպրոցների երկսեռ աշակերտութեան և աղօթող հասարակութեան։ Մայր եկեղեցու հրապարակը զարդարված էր դրօշակներով, բոլոր խանութները և հիմնարկութիւնները փակ էին։

Տեղիս ընդհանուր ուսումնարանի և օրիորդաց գիմնազիայի վարչութիւնները, միահամուռ ոյժերով, տեղիս ժողովարանի դահլիճում կազմակերպել էին դպրոցական դրական առաւօտ, որն ամբողջովին նուիրված էր 1861 թ. փետրվարի 19-ի մեծ դէպքին։ Իդեալական դպրոցի պատմութեան ուսուցիչն իր ընդարձակ բէֆերատի մէջ նկարագրեց մանրամասնաբար այն բոլոր պայմանները, որոնց մէջ ծնունդ առաւ և անվեց ստրուկների ազատման գաղափարը՝ մինչև իրագործումը։ Գրական առաւօտը հարուստ էր թէ իր ներքին բովանդակութեամբ և թէ արտաքին փայլով։ Բեմը զարդարված էր տրօպիքական բոյսերով, որոնց մէջ դրված էր Ազատարար Կայսրի պատկերը։ Հանդիսին նուագում էր աշակերտական նուագախումբը և երգում աշակերտ-աշակերտուհիներից բաղկացած երգեցիկ խումբը։

Ինչպէս լսում ենք, քաղաքային վարչութիւնը փետրվարի 19-ի յիշատակը յաւերժացնելու համար որոշել է քաղաքիս այգիներից մէկում կանգնեցնել Ալէքսանդր II Կայսրի կիսաքանդակը։

Ռուբէն Տէր-Գրիգորեան

Գիւղական ցաւերից

Ղալաչա, 25 փետրվարի

Առատօրէն ձիւնախառն անձրևներ եկան. մեռած արտերը վերակենդանացան, հողի սև շերտերը կանաչին են տալիս. այս առաջին նշանն է, որ լաւ բերք է լինելու. և եթէ այսպիսի անձրևներ մի քանի անգամ գան, թէ արտերը լաւ կը լինեն և թէ ցորենի թանգութիւնը կիջնի։ Սարսափելի կերպով թանգացաւ խոտն ու յարդը. առաջինի սայլը դարձել է 15 ռ.։ Շատերս աղաներին խնամում են, որ սովից շատ անասուններ են կոտորվել. կրիտիկական է և հայ գիւղացիների դրութիւնը. կարիտաճար գիւղերի հացը սպառվել է. ամեն ինչ ծախեցին հացի համար. քաղցած և մերկ է բաղանեցի գիւղացու երեխան. ոչ ոք չը կայ նրա մասին մտածող. ի տրիտուր այսպիսի դրութեան, գիւղացիներից հարկ էլ են պահանջում։

Գիւղացիների տնտեսական քայքայման ամենաուժեղ հարուած հասցնողներն անտառապահներն են. սրանց՝ իրանց անիրաւութիւններով՝ կարելի է մի միայն միջնադարեան ինկվիզիտօրների հետ համեմատել. բարեխիղճների թիւը շատ սակաւ է։

Ղալաչա և կոզը գիւղերին մեծամեծ չարիքներ պատճառողը Շնող գիւղի անտառապահն է, որ անխղճ կերպով տուգանքի արձանագրութիւններ է կազմում. զարմանալի է սրանց արձանագրութեան կազմելու եղանակը. տանդ նստիր և գրիր ում ճանաչում ես. բաւական է ազգ ու անունն իմանալ, հանդիստ խղճով նրա վրա կը գրէ, թէև նրա ոչ երեսն է տեսել փայտ կարելիս կամ տաւար արածցնելիս. դրա անխղճութիւնն այն ատիճանի է հասել, որ մի տանից երկու մարդու վրա է գրում, իսկ Շուլավէրի հաշտարար դատաւորը վճռում է. մեռածների վրա էլ գրող կայ, որի մասին յետոյ։

Մելքիսեդէկ Ք.

Նոր թատրոնի բացումը Բագուում

Բագու, 1 մարտի

Փետրվարի 28-ին Բագուում տեղի ունեցաւ նոր թատրոնի բացումը, որը կառուցել են եղբ. Մայիլեանները Բաթալի ձեռքով։ Շէնքը շատ շքեղ և մեծ է կարող է տեղաւորել մօտ 2,000 մարդ։ Առաջին ներկայացումը, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 28-ին, գրաւել էր անագին հասարակութիւն։ Տալիս էին «Борисъ Годуновъ» օպերան։ Ներկայացումը անցաւ շատ լաւ։ Այդ առաջին դէպքն է, որ գաւառում մի հարուստ հայ առտարական տուն կառուցանում է թատրոնի համար շէնք. և դա պատիւ է բերում եղբ. Մայիլեաններին։

Սրշակ Առաքելեան

Վասիլիեվի թափէրը Դզել-Սարվատում

Դզել-Սարվատ, 27 փետրվարի

Երէկ, ամսիս 26-ին, էկսօրվայ ժամը 4-ին, օդաչու Վասիլիեվ, Ախալքալակից գալով այստեղ, կատարեց մի փոքր թռիչք իր մօնոպլանով։ Թռիչքը տևեց մօտ 5 րոպէ միայն, երևի անձրևային եղանակի պատճառով, բայց այնուամենայնիւ խռնված հաղարաւոր ամբոխը զմայլված էր այն գեղեցիկ սաւառնումներով, որ կատարում էր մեքենան։ Ամբոխը ոչ միայն ծափահարեց, այլ նաև ուրախութեան գոչիւն հանեց։ Ամբոխի մէջ գտնվում էին Ռուսաստանի զինուորական գերատեսչութեան ներկայացուցիչներ։ Ինչպէս լսեցինք, Դզել-Սարվատի զինուորական գերատեսչութիւնը դիմում է անելու Ռուսաստանի զինուորական գերատեսչութեան, որ Դզել-Սարվատում հիմնեն օդանաւորդների դպրոց։

Ինչպէս լսեցինք, Դզել-Սարվատի զինուորական գերատեսչութիւնը դիմում է անելու Ռուսաստանի զինուորական գերատեսչութեան, որ Դզել-Սարվատում հիմնեն օդանաւորդների դպրոց։

խիզախ Վասիլիեվը գիտութեան արտադրած այս հրաշալի գործիքով... Երկար ժամանակ հետաքրքրվող բազմութիւնը շրջապատած դիտում էր մօնօպլանը։ Մանաւանդ թիւրքմէնները բերանաբաց էին մնացել և ապշած՝ գլուխները թափահարում։ Օրվայ հերոսը իր գործիքով՝ լուսանկարվեց։ Վասիլիեվը նոյն երեկոյեան վերադարձաւ Ասխարադ։ Մենաոր Միրաժ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

Սկսած այն օրից, երբ Մօսկվայում հիմնվեց հայկական ժողովարան, տեղական հայերի կեանքը կարծես թէ մի փոքր կենդանացել է...

Կարծես թէ... որովհետև մինչ այդ՝ նա, հայկական դաղութը, անհամեմատ մեռած կեանք էր վարում մայրաքաղաքի նման անյատակ ծովի փրփրաղէզ և գոռ ալիքների մէջ...

Այո, մեռած կեանք էր վարում նա... հայկական մթնոլորտում միայն...

Միայն...

Մօսկվայի հայկական ժողովարանը՝ իբրև ծնունդ տեղական հայերի կենսունակ պահանջների և կարիքների՝ ընդամենը միերկու տարվայ պատմութիւն ունի, և այդ կարճ ժամանակվայ ընթացքում նա կարողացել է որոշ տեղ բռնել և որոշ դեր խաղալ Մօսկվայի հայերի կեանքում, թէև, պէտք է ասենք, դաղութի մի ստուար մասը շարունակում է խուսափել ժողովարանի գործունէութեան մէջ որևէ մասնակցութիւն ունենալուց։

Հայ կեանքի նշանաւոր անցքերն ու տօները վերջին երկու տարում իրանց արձագանքն են գտել Մօսկվայի հայկական ժողովարանի պատերի մէջ։ Այդպիսի մի նշանաւոր, համազգային տօնի կատարումը տեղի ունեցաւ փետրվարի 17-ին։

Վարդանանց տօնին նուիրած գրականերաժշտական երեկոյթը բաղկացած էր 3 բաժնից։ Երեկոյեան մօտ 10 ժամին բացվեց երեկոյթը Լմմ. քան. Նազարեանի ճառով։ Ինչպէս տէր-հայրը, նոյնպէս Արսէն սարկաւագ Սիմէօնեան շատ հակիրճ, ամփոփ, հասկանալի կերպով ցոյց տուին ներկաներին օրվայ հանդիսաւորութիւնը մեր կեանքում, մասնանշելով պատմական այն խոշոր և նշանակալից դերը, որ Վարդան Մամիկոնեան խաղացել է հայ ժողովրդի մէջ, V դարում. ապա անցնելով հայ ազգի բնորոշման՝ նրանք այն միտքը յայտնեցին, որ հայ ժողովուրդը, որ երկար ու ձիգ դարերի ընթացքում անձնուէր կռիւ է մղել իր գոյութեան և եկեղեցու պահպանութեան համար, նա, որ փառքով և պատով ապրել է մինչև օրս, այսուհետև էլ իրաւունք ունի ապրելու, պահպանելու իր ինքնուրոյնութիւնը, իր գոյութիւնը...

Երկու ճառասացներն էլ արժանացան բուռն ծափերի, որից յետոյ քառաձայն երկսեռ խումբը, եղ. Բաղդասարեանի ղեկավարութեամբ, բացեց երաժշտական բաժինը «Ով դու բարեկամ» երգով՝ երաժշտ. Մ. Եկմալեանի։

Գրական բաժնի մէջ, որպէս նորութիւն, յիշատակութեան արժանի է երիտասարդ գրող Կ. Միքայէլեանի նոր գրուածքը՝ «Վարդանանց տօնը» խորագրով հոգեբանական էտիւդը, որ բաւական գեղեցիկ կերպով կարդաց ուսանող Մակենցեան՝ արժանավայել ծափերի։

Ի դէպ ասենք, որ Կ. Միքայէլեան, որ, անպայման, շնորհալի և ընդունակ գրող է, տակաւին շատ երիտասարդ և յայտնի է իր պատմուածքների ժողովածուով, որ լաւ ընդունելութիւն գտաւ մեր մամուլի կողմից իր ժամանակին, մեծ ապագայ է խոստանում, եթէ իրան ամբողջովին նուիրէ գրականութեան՝ իր զարգացման թերին լրացնելու նպատակով։ Ինքը Միքայէլեանը, որ ներկայ էր երեկոյթին, բեմ հրաւիրվեց հասարակութեան բուռն ծափահարութիւնների տակ։

Սեռումեան, տաղանդաւոր դերասանին յատուկ գեղեցիկ առոգանութեամբ մի մենախօսութիւն արեց Ա. Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը» գրուածքից՝ թողնելով զօրեղ տպաւորութիւն ներկաների վրա, որոնք յարգելի դերասանին վարձատրեցին բուռն ծափերով. իսկ դերասան Ազեանն արտասանեց Դամառ-Բաթիպայի «Ով լուսինը», որը, սակայն, զուրկ է ձայնից։

Բացի այդ, Զալեան արտասանեց Ց. Յովհաննիսեանի «Վասակը բանտում» գեղեցիկ գրուածքը, բայց պարոնը հայ գրականութեան պէշգիայի այդ անման կերտուածքը արտասանեց վատ կերպով. իսկ Ներսէսը արտասանեց Շ. Կուրղինեանի «Հանգցրէք ջահերը» ոտանաւորը։

Երաժշտական բաժինը բաղկացած էր ժողովրդական «Սարերի վրով գնաց» և «Էս դիշեր» (երաժշ. Կոմիտաս վարդ.), «Լռեցը» (երաժշ. Մ. Եկմալեանի), «Զայն տուր, ով ծովակ» (երաժշ. Դ. Կազաչինկոյի», «Բամբուռտան» (երաժ. Կարա-Մուրզայի), «Մի լար, բլբուլ», «Սիրուն գարուն» և Nocturne (երաժշ. եղ. Բաղդասարեանի) երգերից։

Դաշնակցում էր օր. Ն. Բաբասինեան։

Առանձնապէս աչքի ընկաւ Ա. Կարապետեան իր բաւական լաւ ձայնով, որը, հասարակութեան բուռն ծափերի և bis-երի տակ, մի քանի անգամ բեմ դուրս եկաւ և կրկնեց «Մի լար, բլբուլ», «Սիրուն գարուն» և այլ երգերը։

Առհասարակ ամեն մի երգից յետոյ խըմբապետ Ե. Բաղդասարեան արժանացաւ ծափահարութիւնների, որը, ինչպէս երևում է, ոչինչ չէր խնայել երաժշտական բաժինն անթերի դարձնելու համար։

Առանձին սեղանի վրա ցուցադրված էր Վարդան Մամիկոնեանի նկարը։

Երեկոյթից ստացված ընդհանուր տպաւորութիւնը լաւ էր։

Հասարակութիւնը գրեթէ ամբողջովին բաղկացած էր ուսանողներից, իսկ տեղական հայ դաղութը, շատ աննշան բացառութեամբ, աչքի էր ընկնում իր փայլուն բացակայութեամբ։

Փետրվարի 20-ին, հայկական կրուժօկում, ի պատիւ Ալէքսանդր Քալանթարի, ճաշ սարքվեց տեղական հայերի կողմից։

Nota-Bene

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ*)

(Պետերբուրգի Հեռ. Թղթ.)

Պետերբուրգ, 1 մարտի

Բոդիչեվը յայտնում է, որ արդարադատութեան մինիստրութեան հասցէին պէտք է կրկնել հետևեալ բացագանչութիւնը. յիշեցէք սպանվածների մասին, որովհետև դատական սխալով կայացված մահապատիժը սպանութիւն է։ Դատական գործիչները ներկայ պայմաններում անկարող են չը խոստովանել, որ նրանք կամ պէտք է վնասեն իրանց կարիէրան, կամ պէտք է արդար դատաստան կարեն այնպիսի գրութեան մէջ, որ ընդունակ է փոխվել և դառնալ սպանութեան (ծափ. ձախից)։ Դա՝ ամբողջ Ռուսաստանի ողբերգութիւնն է, որովհետև դատաւորի խղճմտանքից աւելի թանգ բան պետական կեանքում չը կայ ոչինչ, իսկ դատաւորների հաւատը ինքն իրան սպանում է անմեղների սպանութեան հետ միասին։ «Մենք,—ասում է հռետորը,—փաստացի չը գիտենք, թէ պատրաստվում է, արդեօք, արդարադատութեան մինիստրութիւնը ընտրութիւնների, բայց գիտենք, որ եթէ Ռուսաստանում գտնվի բարեխիղճ գեներալ-դատախազ, այն ժամանակ ներքին գործերի մինիստրը չէ կարող ճնշել ընտրութիւնների վրա»։ Դիմելով կենտրոնին, հռետորը շարունակում է. «Այդ ճնշումը ոչ միայն ապօրինի է, այլ և սխալ է ձեր դէմ։ Ցիշեցէք Կրիլովին. աշխարհիս վրա ֆեղիւշների շատ տեսաց, որոնց նրանց ընկերները օգնում էին եռանդով վեր մագլցելու, իսկ յետոյ արդէն նրանց կճեպներն էլ չերևացին։ Կճեպները դուք չէք տեսնի, պարոններ. դա կը տրվի նացիոնալիստներին (ծիծաղ ձախից)։ Ինչ վերաբերում է Ազէֆի գործերին, մինչև որ քննութիւն չը կատարվի համաձայն Բուրցեվի մատնութեան, դուք, որ հոկտեմբերի 17-ի միութեան դրօշակով ծածկում էք կառավարութեան իրաւագիտական դատարկութիւնը, կրում էք ձեր վրա մօրալ պատասխանատուութիւն։ Ի՞նչ էք ասելու դուք ձեր ընտանիքներին, երբ սրանք կը հարցնեն. իսկ դու՝ իբրև օրէնսդիր՝ Վարվարինի հետ թագցրիր Ազէֆին» (ծիծաղ, ծափ. ձախից)։

Մարկով 2-րդ ուշադրութիւն է դարձնում, որ Ազէֆը, որին անիծում են ձախակողմեանները, ոչ միայն ոստիկանութեան դեպարտամենտի աշխատակից էր, այլ և յեղափոխական համախմբումների մէջ մասնակցող։ «Նա,—ասում է Մարկովը, դիմելով ձախ,—ձեր պարագլուխն է և ուսուցիչը։ Եթէ դուք ասում էք, որ Ազէֆը ամենամեծ սրիկան է, դրա հետ ես միանգամայն համաձայն եմ, որովհետև նա ամբողջ ժամանակ ձեզ հետ է աշխատել» (ծափ. աջից)։ Այն կշտամբանքների առիթով, թէ ինչու մինչև օրս չեն յայտնագործվել կարավաևվի, Հերցենշտեյնի, Եօլոսի մարդասպանները, Մարկովը հարցնում է. «Ինչու մարտի 1-ի օրը չեն յիշում Ալէքսանդր II Կայսրի սպանութիւնը»։ Հռետորի կարծիքով՝ մարդասպանները այժմեան կաղէտների նախորդներն էին...

Գեգեչկորին ասում է, որ Մարկովը իբր կուսակցութեան յանցաւոր գործունէութիւնը արդարացնելու համար առաջ է քաշում Ալէքսանդր II Կայսրի սպանութիւնը, որպէս զի դրանով ազդեցութիւն գործէ գիւղացի մութ մասսաների վրա։ Գեգեչկորին հարցնում է, թէ ազնուականները չէին, Մարկովի նախնիները չէին, որ սպանեցին Պաւլ Կայսրին։ Միւս կողմից օպոզիցիան մի շարք փաստերով ապացուցեց, թէ ինչպիսի մասնակցութիւն է ցոյց տուել Ազէֆը Թաւրիզի կեանքի դէմ մահափորձեր կազմակերպելու մէջ, Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչի սպանութեան մէջ. եթէ աջակողմեանները յիրաւի միապետականներ լինէին, նրանց պարտականութիւնն էր լինելու իրանց կողմից հարցապնդում ուղղելու կառավարութեանը՝ այդ գործի մասին։ Հետևաբար, Գեգեչկորի ասելով, Մարկովի գեղեցիկ խօսքերը՝ ֆալշ են և կեղծիք (ծափ. ձախից)։

Նախահաշիւն ընդունվում է առանց փոփոխութեան։ Սահմանադիր-ռամկավարների բանաձևը մերժվում է։

Վօէյկով 2-րդ զեկուցանում է բանտային վարչութեան նախահաշիւը, որի հաշիւկը-շիռն է 32,647,277 ր., որպիսի գումարը մատնաժողովը կրճատել է 1,050,000 բուբլով և առաջարկում է բանաձև՝ մատնաժողովի յայտնած մի քանի ցանկութիւնների մասին։

*) Տես «Մշակ» № 44.

Բելոուսովը մանրամասն կանգ է առնում Զերենդուլի բանտում կատարված դէպքերի վրա, որոնք պատճառ դարձան Սաղօնովի և ուրիշների անձնասպանութեան, և կարծում է, որ այժմ, երբ բոլոր հանգամանքները պարզված են, կարելի է ասել, որ բանտարկեալներն ամեն միջոց ձեռք առած ունէին՝ տարաձայնութիւնների առաջն առնելու համար, բայց և այնպէս յիսադայում ցաւալի դէպքերը առաջ եկան նոր բանտապետի պատճառով, որի դէմին է՝ ստորացնել բանտարկեալների մարդկային արժանապատուութիւնը։

Բոբեանսկին, կանգ առնելով բանտային վարչութեան պակասութիւնների վրա, սահմանադիր-ռամկավարների բանաձևով առաջարկում է վերացնել մարմնական պատիժները, որոնք պատճառ են դառնում բանտային անկարգութիւնների և յուզում են հասարակական խիղճը։

Կուզնեցովը կարծում է, որ համոզել Դումային, թէ անհրաժեշտ է փոխել բանտային բէժիմը, աւելորդ է, որովհետև Դուման 4 տարվայ ընթացքում միշտ էլ մերժել է սօցիալ-դեմօկրատների բոլոր հարցապնդումները այդ առիթով։ Հռետորը յոյս է յայտնում, որ սօցիալ-դեմօկրատների բողոքը քաղաքական բանտարկեալների պաշտպանութեան դէմ արձագանք կը գտնէ ոչ միայն երկրի ներսում, այլ և Արևմտեան Եւրօպայում։

Պետրով 3-րդ կարծում է, որ, չը նայած Դումայի ձախակողմեան մասի բոլոր ցուցմունքներին, կառավարութեան քաղաքականութիւնը չէ փոխվում. բանտային բիւջէն կրկնապատկվել է այնպէս, ինչպէս բանտային ազգաբնակութիւնը. բանտերում զարգանում է պրովօկացիան առանձնապէս քաղաքական բանտարկեալների վերաբերութեամբ։ Բոլորի մէջ մեղաւոր է Դուման, որ չէ դատապարտում կառավարութեան քաղաքականութիւնը։

Ռոզենկովի և Կուզնեցովի ճառերից յետոյ, զեկուցանող Վօէյկովը, բանաձևելով խօսակցութիւնները, մատնանշում է, որ կարելի է յարձակվել կառավարութեան քաղաքականութեան վրա ամբողջովին, բայց անարդարացի կը լինէր մեղադրել գործադիր մարմին, որպիսին հանդիսանում է բանտային գլխաւոր վարչութիւնը։

Նախահաշիւն ընդունվում է բիւջէտային մատնաժողովի բանաձևով։ Սահմ.-ռամկավարների բանաձևը մերժվում է։

Վաղը արտաքին գործերի մինիստրութեան նախահաշիւն է քննվելու։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը ֆինանսների մինիստրի և պետական կօնտրօլի հետ համաձայնութեան գալով հնարաւոր դատ այլևս չանելի այն 466 ր. 28 կ. մատակարարական պարտքը, որ տրված էր Գանձակի նահանգի Մինքէնդ գիւղի սովատանջ բնակիչներին։

✦ Կովկասի Փոխարքայի խորհրդի նիստում փետրվարի 26-ին քննվեց Թիֆլիսում բամբակագործական-ներկարարական հաստատութիւն բանալու հարցը, որի համար զէմստվային դումարներից պահանջվում է 17,060 ր.։ Փոխարքայի խորհուրդը սկզբունքով ընդունեց այդ տեսակ արհեստանոցի հաստատութիւնը, որ բացվելու է կովկասեան տնայնագործական կօմիտէի հսկողութեան ներքոյ։

✦ Քութայիսի և Սև-ծովի նահանգների, ինչ-ղէս և Բաթումի և Սուխումի շրջանների սահմաններում եկած անդին քանակութեան ձիւնից, սառնամանիքներից և հեղեղներից մեծ վնասներ կրեց տեղական ազգաբնակութիւնը։ Իր ժամանակին անյապաղ օգնութեան համար Կովկասի Փոխարքան կարգադրեց զէմստվային դումարներից բաց թողնել 5,000 ր.։ Ներկայումս այդ բոլոր դժբաղդութիւնների չափը որոշելու և անյապաղ միջոցներ ձեռք առնելու համար Փոխարքայի կողմից ուղարկվեց գեներալ Երօֆէեվը, որին յանձնարարված է նաև կազմել տեղական մասնաժողովներ վնասված գիւղերի կարիքները բաւականացնելու համար։ Երօֆէեվի հետ մեկնում են նաև երկու պաշտօնեաներ։

✦ Վաղը, մարտի 5-ին, Թիֆլիսի Արտիստական թատրոնի դահլիճում տեղի կունենայ սովորական երեկոյթ յօգուտ հրէաների բարեգործական ընկերութեան, ճոխ ծրագրով։ Ընկերութիւնը անցնում է նիւթական տագնապ. արժէ, որ հասարակութիւնը ևս հնարաւոր չափով նպաստ երևոյթի աջողութեան։

✦ Ստացանք Ելիսաւետպոլի «Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան» 1909—1910 թ. տարեկան տեղեկագիրը, որին մի առանձին յօդուած կը նուիրենք։

✦ Ստացանք Տրապիզոնում հրատարակվող «Բժիշկ» ամսաթերթի առաջին համարը։ Ամսաթերթի խմբագիր-հրատարակիչն է դոկտոր Վահան Ղազարեան։ Բաժանեցինն է Ռուսաստանի համար տարեկան 2 բուբլի։

✦ Մի խումբ գերմանացի դրամատէրեր, «Зак.»-ի ասելով, մտադիր են գնել Զանգեզուրի գաւառի բոլոր պղնձահանքերը և գործարանները և կազմակերպել մի ընդհանուր գործ պղինձ արտադրելու և մշակելու համար։

✦ Շաբաթ, ամսիս 5-ին, նշանակված է Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը։

✦ Մարտի 1-ին լոյս տեսնելիք վրաց «Ախալի Սաքմէ» լրագրի առաջին համարը՝ ցենզուրական կօմիտէի կարգադրութեամբ՝ ոստիկանութիւնը գրաւեց, իսկ շարուածքը ցրվեց։ Գրաւման պատճառը նոյն համարում տպված առաջնորդող յօդուածն էր, որը վերաբերում էր փետրվարի 19-ի ակտին։ Թերթը լոյս կը տեսնէ մարտի 5-ին։

✦ Փետրվարի 1-ից մինչև 28-ը Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան ընթերցարանն են յաճախել 3040 հոգի, որից 2272-ը արական, իսկ 768-ը իգական սեռից։

✦ Օր չէ անցնում, որ ռուս օրաթերթերում չը կարդանք, թէ քաղաքային մասնաժողովը տուգանքներ է առնում Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի ընկերութիւնից պակաս թուով վագոններ աշխատանքի հանելու համար։ Վերջին նիստում յիշեալ մասնաժողովը որոշել է, եթէ ընկերութիւնը ամեն անգամ մի ամսվայ ընթացքում չը վճարէ տուգանքները, այն ժամանակ նրանք վերցվելու են ընկերութեան գրաւական գումարներից։ Սակայն մեզ տեղեկացնում են, որ այս օրերս արտասահմանից ստացվելու են բոլոր պակաս վագոնները։ Ստացվել են արդէն անհրաժեշտ պարագաները Նախալովկայի և Մուխրանովկիի էլեկտրաքարշի գծերի կառուցման համար։ Պէտք է նկատել, որ ներկայ վերատեսուչ պ. Բէլօյ, իբրև փորձված անձն, կարգի է բերում էլեկտրաքարշի ընկերութեան տեղական գործերը, որոնք խախտվել էին իր նախորդների օրով։ Վերատեսուչը ի միջի այլոց յատուկ ուշադրութիւն է դարձրել այն հանգամանքի վրա, որ կօնդուկտորները քաղաքավարի վերաբերմունք ցոյց տան դէպի հասարակութիւնը։ Եւ դեռ վերջերս էր, որ մի խումբ կօնդուկտոր արձակվեց պաշտօնից այդ կարգադրութեանը չանսալուն համար։

✦ Կովկասի Փոխարքան թոյլ տուեց ներկայացնել կովկասեան բեմերի վրա վրացերէն Կօլիշկոյի «Կուլ դաշտը» 4 գործ. պիէսը Դաւիանիի թարգմանութեամբ։

✦ Երկրագործութեան դեպարտամենտը թոյլատրեց տալ Սուխումի գիւղատնտեսական ընկերութեան՝ այս տարի ևս ժողովրդական ուսուցիչների համար գիւղատնտեսական դասընթացքներ հիմնելու համար։

✦ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, տեղի կունենայ ընութիւնը սիրողների ընկերութեան նիստը, որին կարող են ներկայ լինել նաև կողմնակի անձեր։

✦ Այսօր Արքունական թատրօնում Բորոմնիկովի խումբը կը ներկայացնէ «Մութ բիծ» պիէսը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 8 յունվարի

Փորձով թէպէտ ես համոզված եմ, որ «Լէօ» անունով պարոնի հետ վէճի բռնվել և նրան օրինաւոր բան հակացնել չէ կարելի, բայց և ստիպված եմ նորից հրապարակ դուրս գալ՝ մի աւելորդ անգամ ևս ցոյց տալու այդ տարօրինակ հակասութիւնների շտեմարան ներկայացնող մարդու նոր ջղաձական գալարումների գալարումը։

Իսկապէս հասկանալու համար թէ ով է Լէօն, թէ ինչ բազմագունաւոր թայֆայական-կուսակցական շպկէփտիսութեան սիրահար է, թէ ինչպիսի ինքնասպան գործողութեամբ դիրք է բռնել այժմեան գրականութեան մէջ, պէտք է կարդալ նրա մասին իմ գրած քննադատականները և դիտողութիւնները «Դաշինքում», «Արշալոյսում» և «Հանդէս Ամսօրեայում»։

Այդ յօդուածների մէջ ընթերցողները փաստացի կը տեսնեն, որ Լէօն մի մարդի խայտառակ դաւաճան է, մի գրական քաղէօն, փաստերի հետ վարվող մի ճարպիկ լարախաղաց։

Ասածս այս անգամ աւելի հաստատում է հէնց ինքը՝ Լէօն։

Կարդացէք «Հօրիզօնի» № 26-ում նրա գրած մի յօդուածը՝ «Նոր գալարում» վերնագրով։ Ի՞նչ էք տեսնում այդտեղ. հայհոյանքների կոյտ Հ. Առաքելեանի հասցէին, ուրիշ ոչինչ։

Թող պարոնը որքան ուզում է սիրտը հովացնելու չափ հայհոյէ. այդ շնորհքից ես նրան չեմ զրկում, այլ անցնում եմ փաստերին՝ կրկին ցոյց տալու համար, թէ «Լէօ» պարոնը որչափ ունի ամենատարբերական քաղաքացիական պարտականութեան գիտակցութիւն, թէ նա ինչպէս է հասկանում, ըմբռնում ճշմարտութիւն, ազնուութիւն, անաչառութիւն, պատիւ, գրական մաքրութիւն, ուղղամտութիւն ասված վեմ, նուիրական սկզբունքները և ինչպէս է մօտենում նրանց։

Լէօն ասում է. «Ես բենեգատ չեմ, իրաւունք ունեմ պարծենալու, որ ոտով-գլխով փոխվել եմ. «Մշակից» հեռանալս իմ ամենամեծ պարծանքն է»։

Իսկ ես կասեմ՝ Լէօն բենեգատ է բառիս ընդարձակ նշանակութեամբ. այդ արդէն ապացուցված է մամուլի մէջ նոյնիսկ ուրիշների կողմից։ «Մշակից» հեռանալը ոչ թէ ամենամեծ պարծանքն է համարվելու Լէօի համար, այլ ամենամեծ սխալը, սխալ, որ երևան է հանում Լէօի զուրկ լինելը համոզմունքների հետևողականութիւնից և գործէի իսկականութեան կոչումից։ Ի՞նչ է նշանակում երէկ հրատարակել 3 հատոր «Գրիգոր Արծրունի» և մինչև ականջների ծայրը հիանալ մշակական գաղափարներով, այսօր վեր կենալ, զինվել այդ գաղափարների և այդ գաղափարները առաջ մղելու, պաշտպանելու գլուխ անցած «ընդունակ աշխատաւորների»*) դէմ, երգելով ուրիշ նէյնիմներ։ Հայհոյել «Մշակին» և նրա փաբլիշերին՝ նշանակում է դաւաճանել և «Մշակի» հիմնադիր Գր. Արծրունու գաղափարների աւանդապահութեան սկզբունքին։ Մի՞թէ կարելի է, օրինակ, պաշտել, մեծարել մի Շէքսպիրի անուն որպէս հեղինակի, իսկ միւս կողմից թոյլ տալ միևնոյն ժամանակ թքել նրա աւանդների՝ գրուածքների վրա։

Լէօի փաստաբանական նրբութիւններով ներկայացրած հրամցէքը չէ կարող խելքը գլխին ընթերցողին համոզել, որ նա ամարդաբար չէ շահագործում Գ. Արծրունու անունը և չէ արատաւորում նրա յիշատակը։ Ապացոյց՝ նա չը բողոքեց Աղայեանի, Յովհ. Թումանեանի և Փափազեանի կազմած «Հայ գրողներ» թայֆայական դասագրքի դէմ, ուր տպված կայ մի զզուելի պակվիլ Լէօի «սիրելի և մեծ ուսուցիչ» Գ. Արծրունու մասին*)։ Կամ Լէօն մթթէ մոռացել է, թէ ինչպէս է և ինքը հայհոյել մեծ հրապարակախօսին Շուշուց Ա. Արասխանեանին գրած նամակներում և որի համար Շիրվանզադէն «Տարազում» գրեց Լէօի դէմ թէ՝ «տեսէք մեր «մղչին» ինչ անամօթութեան ծիրանի է հագել, սաջի երկու երես է բանեցնում» և այլն։

Առաջ անցնենք։

Լէօն ասում է. «Ես սաստիկ մեղանչել եմ ճշմարտութեան և վաւերագրերի դէմ, գրելով իմ «Գրիգոր Արծրունի» աշխատութեան մէջ, թէ Հ. Առաքելեանը 30 տարվայ (այժմ մօտ 40, ծանօթ. Վաչագան) ընթացքում հաւատարիմ է մնացել «Մշակի» դրօշակին» (Հ. II եր. 264)։

Եւ Լէօն, առանց պատկառելու, յետ է վերցնում իր այդ գրածը այն ժամանակ, երբ լրագրական բանակռիւի մէջ է Հ. Առաքելեանի դէմ։ Ուրեմն Լէօն առաջնորդվում է կրքի ազդեցութեամբ, գրիչ է շարժում՝ քամին որ կողմը կը փչէ, և գիտէ համակերպական ուղղութիւն բռնել՝ լոկ անձնական շահի տեսակէտից։ Ամօթ միայն կարելի է ասել և զզուանք յայտնել այդ տեսակ աննախանձելի գրագէտին։ Տաս տարի ապրել՝ «Մշակի» խմբագրատանը, շարունակ գործ, շփում ունենալ Հ. Առաքելեանի հետ, լաւ կերպով ճանաչելուց յետոյ գրել նրա մասին նպաստաւոր կարծիք, յետոյ ինքն էլ չը հաւատալ իր գրչին, իր քննադատութեանը, որ արդէն տարիների ընթացքում ընթերցողների համար դարձել է համոզմունք, սեփականութիւն,—ես չը գիտեմ ինչ անուն տամ դրան. թողնում եմ եզրակացութիւնը ընթերցողին։

Լէօնը մի բան էլ է ասում, բայց ամենից ծաղրելին։ «Ես ուզում եմ իմ անունը Շիրվանզադէի մօտ դրված լինի, բայց ոչ երբէք Շահրիարի (Հ. Առաքելեանի) մօտ»։

Եւ դա ասում է Լէօն մի առանձին պարծենկոտութեամբ։ Այժմ հարցնում եմ, պ. Լէօ, պրոկերեսութեան կոթող, ինչպէս էք պարծանք համարում ձեզ՝ Շիրվանզադէի կողքին բազմելու, որի մասին գրել էք «Մշակի» 1903 թ. № 52-ում հետևեալը. «...Մի այդպիսի մարդը մեզ համար գոյութիւն չունի, մի այդպիսի մարդու հետ մենք մեր բոլոր հաշիւները վերջացած ենք համարում... Եւ այդ տեսակ մարդը խօսում է գրական էթիկայի մասին։ Բայց այդ էթիկա ասված բառը ուր երբևիցէ ճանաչել էք, պ. Շիրվանզադէ-Մաղքոս։ Ո՛չ, դուք միայն արատաւորել էք այդ բառը» և այն և այն։

Գուցէ թոյլ յիշողութեան տէր էք, մոռացել էք, որ նոյն Շիրվանզադէին համարել էք «հասարակութիւն անբարոյականացնող վիպագիր**)։ Երևի այդ էլ պարծանք է, որ անբարոյականացնող վիպագիրների հետ համբուրվում էք։

Ի՞նչպէս էք հաշտեցնում այդ տեսակ նմանը չը տեսած հակարտասանութիւնները։ Բացատրեցէք և այն, թէ ձեր համարած «անհիմն զոռողութիւն և տնաս» բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը յանկարծ ի՞նչպէս դարձաւ «Հօրիզօնում» հրապարակախօս։ Երջանիկ Լէօ...

Վաչագան

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 1 մարտի

Սողոմոն և Ալէքսանդր Աբովեանները, ծախսելով մօտ 2,500 բուբ., գնեցին 8 խանութատեղ և մեր գրոցի բակին, որը ընդարձակվելով այժմ լի ու լի ծառայում է իր նպատակին։

Նոյն պարոնները կատարեցին եկեղեցու մեծածախս նորոգութիւնը։

Հասարակական հիմնարկութիւններին ասված այս խոշոր ծառայութիւնների համար, հոգաբարձութիւնը պարտականութիւն է համարում հրապարակով յայտնել խորին շնորհակալութիւն։

Նախագահ հոգ. Մ. Խանդաղեան

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԵՆԳԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՉԱՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ IV ***)

Անցնենք այժմ նենգամտութիւններին և չարախօսութիւններին։

Ցաւալի է հայհասարակութեանը, որ էջմիածնում մի ամսագիր է հրատարակվում «Արարատ» անունով, որի բարգաւաճելն ու բովանդակալից հանդէս դառնալը հէնց իրանց էջմիածնի միաբանների աչքը միշտ ծածկել է և նրանք աշխատել են այդ պտաճառով ըստ հնարաւորութեան կարճ անել այն շրջանը, որի ընթացքում «Արարատը» փոքր ի շատէ բանի նման է եղել։ Այդպէս՝ հետաքրքրական և ըստ ամենայնի արժէքաւոր բովանդակութիւն ունէր «Արարատը» Գարեգին վարդապետի խմբագրութեամբ, և ահա սև նախանձով լցված դիւական հոգիները նրան զլոցին և «Արարատ» էլ դարձրին հին անբովանդակ, անպէտք ամսագիրը՝ Մատթէոս վարդապետի խմբագրութեամբ։ Բայց այդ դեռ չարիքի սկիզբն էր։ Նրանից յետոյ մենք այս մի տարի է՝ վայելում ենք «միաբանական» ընտրութեան պտուղը «Արարատի» մասին՝ անփառունակ Յուսիկ արքեպիսկոպոսի տխրահռչակ խմբագրութիւնը։ Զարժէր ի հարկէ խօսել «Արարատի» մասին, եթէ նրա խմբագիրը վերջին համարների մէջ իրան թոյլ տուած չը լիներ մի չարամիտ նենգամտութիւն «ազատ քրիստոնէութեան ե. համաշխարհային կօնգրէսի մասին», մի կօնգրէսի մասին, որ տեսնելիք է, օրինակ, պաշտել, մեծարել մի Շէքսպիրի անուն որպէս հեղինակի, իսկ միւս կողմից թոյլ տալ միևնոյն ժամանակ թքել նրա աւանդների՝ գրուածքների վրա։

Լէօի փաստաբանական նրբութիւններով ներկայացրած հրամցէքը չէ կարող խելքը գլխին ընթերցողին համոզել, որ նա ամարդաբար չէ շահագործում Գ. Արծրունու անունը և չէ արատաւորում նրա յիշատակը։ Ապացոյց՝ նա չը բողոքեց Աղայեանի, Յովհ. Թումանեանի և Փափազեանի կազմած «Հայ գրողներ» թայֆայական դասագրքի դէմ, ուր տպված կայ մի զզուելի պակվիլ Լէօի «սիրելի և մեծ ուսուցիչ» Գ. Արծրունու մասին*)։ Կամ Լէօն մթթէ մոռացել է, թէ ինչպէս է և ինքը հայհոյել մեծ հրապարակախօսին Շուշուց Ա. Արասխանեանին գրած նամակներում և որի համար Շիրվանզադէն «Տարազում» գրեց Լէօի դէմ թէ՝ «տեսէք մեր «մղչին» ինչ անամօթութեան ծիրանի է հագել, սաջի երկու երես է բանեցնում» և այլն։

Առաջ անցնենք։

Լէօն ասում է. «Ես սաստիկ մեղանչել եմ ճշմարտութեան և վաւերագրերի դէմ, գրելով իմ «Գրիգոր Արծրունի» աշխատութեան մէջ, թէ Հ. Առաքելեանը 30 տարվայ (այժմ մօտ 40, ծանօթ. Վաչագան) ընթացքում հաւատարիմ է մնացել «Մշակի» դրօշակին» (Հ. II եր. 264)։

Եւ Լէօն, առանց պատկառելու, յետ է վերցնում իր այդ գրածը այն ժամանակ, երբ լրագրական բանակռիւի մէջ է Հ. Առաքելեանի դէմ։ Ուրեմն Լէօն առաջնորդվում է կրքի ազդեցութեամբ, գրիչ է շարժում՝ քամին որ կողմը կը փչէ, և գիտէ համակերպական ուղղութիւն բռնել՝ լոկ անձնական շահի տեսակէտից։ Ամօթ միայն կարելի է ասել և զզուանք յայտնել այդ տեսակ աննախանձելի գրագէտին։ Տաս տարի ապրել՝ «Մշակի» խմբագրատանը, շարունակ գործ, շփում ունենալ Հ. Առաքելեանի հետ, լաւ կերպով ճանաչելուց յետոյ գրել նրա մասին նպաստաւոր կարծիք, յետոյ ինքն էլ չը հաւատալ իր գրչին, իր քննադատութեանը, որ արդէն տարիների ընթացքում ընթերցողների համար դարձել է համոզմունք, սեփականութիւն,—ես չը գիտեմ ինչ անուն տամ դրան. թողնում եմ եզրակացութիւնը ընթերցողին։

Լէօնը մի բան էլ է ասում, բայց ամենից ծաղրելին։ «Ես ուզում եմ իմ անունը Շիրվանզադէի մօտ դրված լինի, բայց ոչ երբէք Շահրիարի (Հ. Առաքելեանի) մօտ»։

Եւ դա ասում է Լէօն մի առանձին պարծենկոտութեամբ։ Այժմ հարցնում եմ, պ. Լէօ, պրոկերեսութեան կոթող, ինչպէս էք պարծանք համարում ձեզ՝ Շիրվանզադէի կողքին բազմելու, որի մասին գրել էք «Մշակի» 1903 թ. № 52-ում հետևեալը. «...Մի այդպիսի մարդը մեզ համար գոյութիւն չունի, մի այդպիսի մարդու հետ մենք մեր բոլոր հաշիւները վերջացած ենք համարում... Եւ այդ տեսակ մարդը խօսում է գրական էթիկայի մասին։ Բայց այդ էթիկա ասված բառը ուր երբևիցէ ճանաչել էք, պ. Շիրվանզադէ-Մաղքոս։ Ո՛չ, դուք միայն արատաւորել էք այդ բառը» և այն և այն։

Գուցէ թոյլ յիշողութեան տէր էք, մոռացել էք, որ նոյն Շիրվանզադէին համարել էք «հասարակութիւն անբարոյականացնող վիպագիր**)։ Երևի այդ էլ պարծանք է, որ անբարոյականացնող վիպագիրների հետ համբուրվում էք։

Ի՞նչպէս էք հաշտեցնում այդ տեսակ նմանը չը տեսած հակարտասանութիւնները։ Բացատրեցէք և այն, թէ ձեր համարած «անհիմն զոռողութիւն և տնաս» բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը յանկարծ ի՞նչպէս դարձաւ «Հօրիզօնում» հրապարակախօս։ Երջանիկ Լէօ...

Վաչագան

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 1 մ

սին, որ բացարձակապէս վեր է Ցուսիկ արքեպիսկոպոսների և նմանների ըմբռնողութիւնից։

Առանց հակասելու կօնդրէսի միտքն ու նպատակը, որ նա գուցէ թէ կարողանար, եթէ բարեմտութեան նշոյլ ունենար և կարդար իմ գրածները նոյն կօնդրէսի մասին «Մշակի» մէջ, Ցուսիկ արքեպիսկոպոսը թոյլ է տալիս իրան յիշելու կօնդրէսի մասին «Արարատի» մէջ՝ միայն նրա համար, որպէսզի մի քանի անգամ կրկնել կարողանայ այն անմիտ նախադասութիւնը, թէ կօնդրէսին մասնակցում էին նաև «հրէաներ, մահմեդականներ, բուդդայականներ», կամ «անկրօնութիւնից կազմված կօնդրէս», կամ «կօնդրէսը բաղկացած էր թունդ ձախակողմեանութիւնից, հրէաներից, կռապաշտներից և մինչև անգամ անկրօնութիւնից»։ Այս բոլորը մի երեսում ասելուց յետոյ Ցուսիկ արքեպիսկոպոսը իր սիրտը հովացնում է նրանով, որ Պրուսիայի լուտերականների «օգոստոսեան կօնֆերէնցիայի» բերանով քրիստոնէական աղատութեան կօնդրէսն անուանում է «հաւատուրացների ժողով»։

Երևի Ցուսիկ արքեպիսկոպոսը կարծում է, թէ իր բթամիտ ակնարկներով կը կարողանայ վարկաբեկ անել «ազատ քրիստոնէութեան և համաշխարհային կօնդրեսը» հայ ընթերցող հասարակութեան աչքում։ Նա մոռանում է, որ խղճուկ «Արարատը» կարդացող չը կայ։ իսկ հայ հասարակութեանը կօնդրէսի գործունէութիւնն արդէն ծանօթ է իմ յօդուածներից։ Մենք դեռ առիթ կունենանք այդ կօնդրէսի մասին աւելի ընդարձակ խօսելու և նրա դէմաւոր բանախօսութիւնների բովանդակութիւնը բերելու «Արօր» ամսագրի մէջ։ Այստեղ միայն կարճ կերպով կասենք, որ զարմանալի չէ ամենևին քարացած ուղեղների և լճացած մտքերի արշաւանքը ազատութեան և առաջադիմութեան դէմ. այդ արշաւանքը ազացուցանում է միայն կրօնական ազատութեան գաղափարի կենսունակութիւնն ու զօրութիւնը։ Զենք զարմանում նաև, որ յեռամնացութեան հերոսները ծուռ աչքով են նայում կօնդրէսին մասնակցող այլազգիների և ուրիշ կրօնների հետևողների վրա։ Նրանց համար բնականաբար անհասկանալի պէտք է լինէր մարդկանց ընդհանուր եղբայրութեան և մի հօտ մի հովիւ դառնալու գաղափարը, որ քարոզել է Քրիստոս։ Զենք զարմանում յատկապէս, որ Ցուսիկ արքեպիսկոպոսն էլ է ընդդէմ «ազատ քրիստոնէութեան»։ Ի՞նչպէս կարող է ազատութիւնը տեղ գտնել նրա նեղսիրտ հոգում և մինչդարեան ուղեղում։ Ցիշում ենք այդ առիթով միայն անմահ Կրիլովի առակը՝ «Փղի և քոթոթի մասին»։ Ով ականջ ունի լսելու, թող լսէ։

V

Վերջին խնդիրը, որ էկս-անձնական և էկս-հասարակական բնոյթ ունի, ամենից աւելի զզուելին է, որովհետև նենգամտութեան ու չարախօսութեան հետ այնտեղ միացած է նաև ամենասոր տեսակի զըպարտութիւնը։ Այդ նողկալի զրպարտութեան հեղինակը մի էչմիածնական եպիսկոպոս է, գիտնական համարված մէկը, այնտեղի այժմեան կարգերի ու կարգադրութիւնների պաշտպան ու չատագով։

Թիւրքիայից եկած նոր ձեռնադրված եպիսկոպոսներից 3 հոգի պատմեցին ինձ այստեղ՝ Ալէքսանդրօպոլում, որ նրանց՝ այդ եպիսկոպոսի սենեակում մի գերմաներէն թերթ են ցոյց տուել, որի տուած տեղեկութիւնների համաձայն ես իբրև թէ բողոքական եմ դարձել և գտնվում են մի բողոքական ընկերութեան ծառայութեան մէջ, որի նպատակն է հայոց եկեղեցին բողոքական դարձնել։ Ցիշեալ եպիսկոպոսները, չը հաւատալով էչմիածնի սուր զրպարտիչներին, ինձանից բացատրութիւն խնդրեցին այդ խնդրի մասին և զարմացած մնացին, տեսնելով թէ ինչպէս կամեցել են իրանց մոլորեցնել, և անշուշտ նաև խորին ցաւ զգալով, թէ ինչպիսի խաբեբաների ձեռքին է այսօր տառապում էչմիածինը։

Այնքան զզուելի և հրէշաւոր է այդ սուր զրպարտութիւնը, որ ես նրա մասին առանց վրդովմունքի գրել չեմ կարող. դրա համար բաւականանում եմ այս անգամ միայն ամենակտրական կերպով կարճառօտ հերքելով այդ ծիծաղելի ամբաստանութիւնը։ Ես ոչ բողոքական եմ դարձել, ոչ միտք ունեմ առնասարակ հայոց եկեղեցուց դուրս գալու, որքան էլ այդ գուցէ տհաճ է էչմիածնեցիների մի յայտնի մասին։ Չեմ գտնվել երբէք որևէ գերմանական ընկերութեան ծառայութեան մէջ, ուր մնաց թէ այնպիսի ընկերութեան, որ նպատակ դրած լինէր իրան համար՝ հայոց եկեղեցին բողոքական դարձնել։ Օտարների ծառայութեան մէջ ի վնաս հայոց եկեղեցու եղել են սովորաբար և էչմիածնի սիրած ու մօտիկ մարդիկը, որոնք ուշադրութիւնն ու կասկածը իրանց վրայից հեռացնելու համար՝ իրանց յանցանքի մէջ զուր տեղը ճիգ են թափում մեղադրելու ուրիշներին։

Ես ճանաչում եմ միայն մի գերմանական շրջան, իմ ուսուցիչների և նրանց աշակերտների շրջանը, որոնք յիրաւի հետաքրքրվում են հայոց եկեղեցու դրութեամբ և որոնց առաջարկութեամբ ես հայոց եկեղեցու նորկայ դրութեան և նրան անհրաժեշտ բարեփոխութիւնների մասին խօսեցի «ազատ քրիստոնէութեան ե. համաշխարհային կօնդրէսում», բայց այդ շրջանը ոչ մի ժամանակ և ոչ մի կերպով մտքովն անգամ չէ անցկացնում հայոց եկեղեցին բողոքական դարձնել։ Այդ շրջանը միայն մի նպատակի է ձգտում հայոց եկեղեցու նկատմամբ. օգնել նիւթականապէս Գերմանիայում ուսանող հայերին, յատկապէս աստուածաբանութեան չքաւոր ուսանողներին, և դրանով նպաստել հայոց եկեղեցու ներքին զարգացմանն ու առաջադիմութեանը։

Այդ շրջանը նոյնիսկ մի փոքրիկ թերթ է հրատարակում «Deutsch-Armenische Blätter» վերնագրով, որի 5-րդ համարն է եղել անշուշտ էչմիածնի զրպարտիչ եպիսկոպոսի ձեռքին՝ իր անլուր ու չարամիտ ամբաստանութիւնն անելու ժամանակ։

Որպէսզի պարզ լինի, թէ ինչ հոգու տէր է այդ եպիսկոպոսը, ես բաւական բերում եմ ստորև՝ յիշածս թերթի 5-րդ համարի 95-րդ էջի խօսքերը, որոնք զրպարտութեանը բոլորովին հակառակ բան են ասում։ Ահա այդ խօսքերը. «Մենք չենք կարող որևէ կերպով հայոց եկեղեցու գործերին ձեռնամուխ լինել։ Մենք այդպիսի միջամտութիւնը միշտ մերժել ենք, որովհետև նախ մենք իրաւունք չենք այդ օտար հողի նկատմամբ և երկրորդ՝ մեր սկզբունքներին հակառակ է ազդեցութիւն ունենալ ուրիշ եկեղեցու վրա կամ նրան մեր կողմը քաշել։ Այն հայերը, որոնք ուսել են Գերմանիայում, առանց այն էլ ստիպված են կուել այն կասկածի դէմ, թէ իրանք բողոքական են կամ ցանկանում են հայոց եկեղեցին բողոքական դարձնել։ Մենք ընդհակառակը ջենք ուզում ոչ մի կասկածի տեղիք թողնել այն մասին, որ մեր կարծիքով նպատակագրական սխալ կը լինէր, եթէ հայոց եկեղեցին իր ինքնուրոյնութիւնը կորցնէր եւ արտաքուստ ուրիշ եկեղեցու օրինակով ձևակերպվէր»։ (Ընդգծումներն իմն են)։

Ինչպիսի նենգամտութիւն և չարութիւն է հարկաւոր այսպիսի պարզ խօսքերից տրամագծօրէն հակառակ եզրակացութիւն հանելու համար։ Թէ ընդունենք, որ մեծամիտ եպիսկոպոսը պարզ գերմաներէն նախադասութիւնները հասկանալու չափ գերմաներէն չը գիտէ։

Ինչ որ է, ես վերջացնում եմ առանց այդ եպիսկոպոսի անունն յիշատակելու, որովհետև այդ է եղել ինձնից զրպարտութեան բացատրութիւնը խնդրող եպիսկոպոսների ցանկութիւնը։ Բան ունի ասելու էչմիածնի «դրան եպիսկոպոսը», թող ազամարդու պէս հրապարակ դուրս գայ, մեղադրէ ինձ հրապարակով իբրև հայոց եկեղեցու վնաս կամեցողի կամ ինքնուրոյնութեան հիմքը փորողի և իր արժանի պատասխանը ստանայ։ Թէ չէ՝ պատերի տակ պառաւներն են բամբասում։ Երուանդ Տէր-Մինասեանց

Ալէքսանդրօպոլ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Լազարեան ճեմարանի տեսուչ Թանդեանը, ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի կարգադրութեամբ, հեռացվեց պաշտօնից։ Միևնոյն ճեմարանի վերատեսուչ պրոֆէսոր Միլլէր, լուրերին նայած, թողնում է իր պաշտօնը։ Նրա յաջորդ համարում են պրոֆ. Ն. Մարրին։

— «Рѣчь»-ը գրում է, որ Նօվոչերկասկի քնիչ Լրժինը թոյլ է տալիս օրէնքը խախտել՝ մերժելով «Դաշնակցութիւն» գործի առիթով մեղադրվողներին յանձնել մեղադրական ակտը, ըստ որում թերթը նկատում է, որ քննութիւնը ուշացնելը մեղադրեալներին դնում է անպաշտպան վիճակի մէջ, զրկելով վկաներ կանչելու հնարաւորութիւնից։

— Կիէվում նացիոնալիստների կլուբը վճռեց բողոքել Նեվզէչկոյին արձան կանգնեցնելու դէմ։

— Կուրսկում հրատարակվող սօիւզնիկների «Курская Газета»-ն հնթարկվեց 100 ր. տուգանքի Պուրիշկեվիչի ոտանաւորների համար։

— Կրուպէնսկին մենամարտի հրաւիրեց Պուրիշկեվիչին, բայց վերջինս հրաժարվեց մենամարտելուց, պատճառաբանելով որ նրանց վէճը լուծվել է միջնորդ դատարանով։

— Ինչպէս յայտնի է, թիւրքաց շէյխ-ուլ-իսլամը վերջերս կոչ ուղղեց ամբողջ աշխարհի մահմեդականներին փող տալ թիւրքաց նաւատորմի համար։ Այդ կոչի առիթով «Свѣтъ»-ը յայտնում է, որ Ռուսաստանում կառավարութիւնը կը գրաւէ նուիրատուութիւնները և նուիրատուներին կենթարկէ պատասխանատուութեան։

— «Земщина»-ն կուրծքը ծեծում է, մատնանշելով որ թիւրքաց նաւակառուցման ծրագիրը պահանջում է 335 միլիոն ռուբլի, որ Գերմանիա և Անգլիա են ուղարկվում սովորելու համար թիւրք օֆիցերներ։

— Կ. Պոլսի զինուորական ճեմարանի 75-ամեակի հանդիսին Նեվզէթ-փաշան յայտնեց, որ զօրքը բոլորովին կազմակերպված է և երկիրը կարող է հանգստութեամբ սպասել ապագայ պատերազմին։

— Թիւրքաց իշխանութիւններին ազողվեց համոզել զինուորներին դնալ Եմէն։

— Խարբինում խուժանի և չին զինուորների մէջ լուրեր են տարածվում Ռուսաստանի հետ պատերազմելու մասին։

— Հարաւ-մանջուրական գիծը յայտարարվեց պատերազմական դրութեան մէջ։ Լուր տարածվեց, թէ Հարաւային-Մանջուրիան դրաւվելու է և Եապոնիան պատերազմ է յայտարարելու Զինաստանին։

— Կօշկան ցեղի պարագլուխը դժգոհ է Սիբիէդարի նշանակելուց և ըստ պատնում է ապստամբվել։

— Սեմիրէչէնի երկրաշարժը հիմնովին ուսումնասիրելու համար մեկնող Բօգդանովի գիտական յանձնախումբը առաջի մինիստրութիւնից նպաստ ստացաւ 10,000 ռուբլի։

— Պեկինից հեռագրում են, որ զօրքերը եռանդով կենտրոնանում են Մենպատի մօտերը։ Զինուորական մինիստրը հրամայեց զէնքի կոչել զօրքերին Շանդունի և Մանջուրիայի շրջաններում։ Զինուորական խորհրդի նիստում որոշվել է կարականապէս մերժել եւրօպացիների միջամտութիւնը ներքին գործերին։

— Մանջուրիայի փոխարքան հեռաւել միջոցներն է առաջարկում Մանջուրիայի ներքին և արտաքին դրութիւնը վերակազմելու համար. 1) սահմանափակել արտասահմանցիների իրաւունքները, 2) դուրս հանել աւելորդ զօրքերը, 3) հեռացնել պատերազմական նաւերը Սունգարի և Եալու գետերից, 4) ուղարկել խոնխուզների դէմ կուելու համար 100 հազար զօրք և 5) բարենորոգումների համար յատկացնել 20 միլիոն, ըստ որում փոխարքան սպառնում է այլապէս հրաժարվել։ Կառավարութիւնը մտադիր է համաձայնել այդ առաջարկութեան հետ։

— Համաձայնութիւն կայացաւ Բաղդադի երկաթուղին կառուցանողների հետ, որի զօրութեամբ Անգլիային տրվում է գերակշռող մասնակցութիւն գիծը կառուցանելու մէջ, որ գնում է դէպի Պարսից-ծոցը։

— Հոկտեմբերեանները Պետական Դումայի անդամութեան համար առաջ են քաշում երդ.-հաւատարմատար Կարաբչեվսկիի թեկնածութիւնը։

— Լուրերին նայած, հրաժարվում է իր պաշտօնից Պալատի մինիստր Ֆրէդերիկսը։ Նրա յաջորդ համարվում է Կօշուբէյը

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՕՍՈՂ ՄԵՌԵԱԼԸ

Ֆիլադէլֆիայում վերջերս կատարվեց մի բացառիկ դէպք բժշկական պրակտիկայի մէջ, որ իր վրա դարձրեց հանուր գիտական աշխարհի ուշադրութիւնը։ Այդ քաղաքում յայտնի խժեներ Թեոդոր Բեկէյ իր մահից յետոյ խօսեց 30 բօպէ։ Տեղի ունեցաւ այդ հետևեալ կերպով։

Կոյր աղիքի հիւանդութեան ուժեղ ցաւերից յետոյ, Բեկէյին ենթարկեցին անդամահատութեան, որ արդէն ուշ էր, և անդամահատելուց մի քանի ժամ յետոյ նա մեռաւ, շրջապատված իր ընտանիքով։ Մահվան ղողանգութեան բօպէին ներկայ եղող 3 բժիշկները հաստատեցին մահը. զարկերակը, սիրտը դադարեցին բաբախելուց, աչքերը կիսով փակվեցին, և, վերջապէս, մեռնողը սառեց։ Երբ բժիշկները հեռացան, մի քանի բօպէ յետոյ կինը լսեց, որ իր մեռած ամուսինը ինչ-որ փնթփնթում է, իսկ յետոյ սկսեց արդէն խօսել։ Խօսեց 30 բօպէի չափ, անելով կնոջն իր վերջին կարգադրութիւնները։ Բեկէյը խորհուրդ տուեց կնոջը ծախել մնացած կալուածքը, ցոյց տուեց, թէ ինչ գնով պէտք է վաճառել, և յայտնեց նաև իր կարծիքը իր միակ աղջկայ դաստիարակութեան վերաբերութեամբ։ Յետոյ նրա ձայնը լռեց։ Երբ նա այլևս չը կարողացաւ մի բառ անգամ արտասանել, նա ձեռքով նշան արեց, և նրան տուին թուղթ ու մատիտ, և նա գրեց դարձեալ մի քանի անորոշ խօսքեր։ Դրանից յետոյ անշունչ դիակը կորցրեց գիտակցութեան վերջին մնացորդները։

Գիտնական մարդաբանները և հոգեբանները, ծանօթանալով այդ դէպքի հետ, բացատրում են այդ նրանով, որ մեռած Բեկէյի գիտակցութիւնը շարունակեց գործել և ֆիզիոլոգիական մահից յետոյ։

Այս դեռ առաջին դէպքն է բժշկական պրակտիկայում։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.

2 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վախճանվեց յայտնի վիոլոնչէլիստ Վերժբիլովիչը։

Պարսկաստանից տեղս բերվեց Սպահանում մեռած հիւպատոս Բօգօեավլէնսկիի մարմինը։

Ներքին գործերի մինիստրութեան տեխնիկական յանձնաժողովը մշակում է պարտադիր կանոնների նախագիծ կինեմատոգրաֆներ բանալու և պահպանելու պայմանների մասին։

Պէրմի խորհրդարանը տեղեկացնում է, որ փետ. 21-ի առ. ժամը 11-ից մինչև փետ. 22-ի առ. ժամը 7-ը 4 գիւղերում զգացվել է ամեն ժամ պարբերական հարուածներ. նրանցից 5-ը այն աստիճան ուժեղ է, որ աներում երևացել են ճեղքեր. մարդկանց զոհաղդութիւններ չեն եղել։

Նահանգական դատարանում, առանց երդուեալների մասնակցութեան, նշանակված էր «Бирж. Вѣд.»-ի խմբագրի և լրագրի աշխատակից Սամբօ-Աէրի գործի քննութիւնը Դումայի անդամ Գօլօլօբովի մեղադրանքով, որը լրագրի սակով գտաւ է կանչվում իբր թէ կարավաչի սպանութեան մէջ մասն ունենալուն համար։ Գործը վկաների բացակայութեան պատճառով յետաձգվեց։

ԼԻՍԱԲՕՆ։ Սեպտեմբերում գործարանային բանվորների գործադուլին միացան Լիսաբոնի և արուարձանների զանազան գործարաններ։

ՋԱՐԿԷՆՏ։ Փետրվարին համարեա ամեն օր զգացվում էին թեթև երկրաշարժներ. մարտի 1-ին աւելի ուժեղ էր։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ։ Նահանգական վարչութիւնը վերջնականապէս վճռեց այս ամառ էկսկուրսիա կազմակերպել Ամերիկա՝ ազրօնոմների և գիւղատնտեսների մասնակցութեամբ։ Էկսկուրսիան տևելու է 11 շաբաթ։ Իւրաքանչիւրի ծախքը՝ 1,250 ր.։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժեթղթերի կուրսերը

3 մարտի

I կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	469 ր. — կ.
II » » »	369 ր. — կ.
III Ազնւակ. բանկ. »	337 ր. — կ.
4% Պետական բնտա	95 ր. — կ.
5% Պետ. Ազնւ. բանկ. գր. թ.	99 ր. 75 կ.
4½% » » » »	96 ր. — կ.
4% » » » »	91 ր. 12½ կ.
3½% » » » »	86 ր. 25 կ.
5% Գիւղ. հող. բան. վկ.	100 ր. 75 կ.
4½% » » » »	96 ր. 50 կ.
4% » » » »	91 ր. 62½ կ.
5% Ներքին փոխառ. 1905 թ. I հրատ.	104 ր. 62½ կ.
5% » II հրատ.	104 ր. 62½ կ.
5% Արտաք. » 1906 »	103 ր. 87½ կ.
5% » » 1908 »	104 ր. 62½ կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լոնդոն 10 ֆ. ստեր.	94 ր. 88 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր. 35 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր. 53 կ.
Թաւրիզ 10 դրան	1 ր. 75 կ.
Կ. Պոլիս 1 լիրա	8 ր. 65 կ.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ և ՁԱՎԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունել. ամեն օր (առաւօտ. ժ. 9—12 (երեկոյեան ժ. 5—7

(Ա. հ. կ.) 1254. 100—42

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՂԲ. ԱՎԱՍԱՐԳԻՍՕՎՆԵՐԻ

այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և տեղական լաւ տեսակի ՊՏՂԱՏԻՒ ԾԱՌԵՐ չափաւոր գներով։

Հասցէն՝ Ст. Скра (Зак. ж. д.), Авсарковy.

Կատալոգն ուղարկվում է ՁՐԻ։

(Ա. ու.) 173. 5—4

(M. 436432/436450) 33. 11—7

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“ գրավաճառ. վաճառվում են

«Տնտեսագիտական զրոյցներ», Կարիշեվի, թ. Զալալեանի	40 կ.
«Հասարակական գաղափարները», Իշխանեանի	1 ր. —
«Դէպի Արարատ», Ա. Մխիթարեանի	— 40 »
«Տանուտէր Օհանը», հետաքրքրական զրոյց	— 8 »
«Երգեր և վէրքեր», Ա. Խսահակեանի, վերջին տրամ. տպագրութիւն	1 — »
«Քեօր-Օղլի արկածները». Քեօր-Օղլին կալանաւոր, Քեօր-Օղլի Ջաղացպան, Քեօր-Օղլի թուրը	— 15 »
«Մօլա-Նասրէդդինի առակները և Հոջաս»	— 30 »
«Նամակագիրք», բազմաթիւ ձևերով և օրինակներով	— 50 »
«606-ը և սիֆիլիս», բժ. Մաչառուտեանի	— 15 »
«Գիւղացի Բիւսները», հետաքրքրական վէպ	1 » 25
«Անդրկովկասի հողային պայմանները», Հ. Մուսայէլեանի	— 20 »
«Հայ ժողովրդական առասպելները Մովսէս Խորենացու Հայոց Պատմութեան մէջ», Մ. Աբեղեանի	1 » 50 »
«Սեղանի գիրք նորապսակների համար», Գ. Մել.	— 30 »
«Ցարութիւն», Տօլստոյի, 2 հատոր, Գոլոյ տպ.	1 » 30 »
«Կիլիկեան արտաւիրքը», պատկերազարդ, Պարթևեանի	— 75 »
«Մեծապատիւ մուրացկաններ», Պարոնեանի, նոր տպագր.	— 60 »
«Բժշկվողներ», մանկական պիէս 1 գործ.	— 10 »
«Լեռնականք», Կովկասի ժողովուրդների համեմատական ազգագրութիւն, Գ. Տէր-Պողոսեանի	— 50 »
«Նուպար փաշայի կենսագրութիւնը», Պողոս փաշայի և Նուպար փաշայի պատկերով	— 50 »
«Կեղծ հանձարներ», Զ. Եսայեանի	— 70 »

Դիմել՝ Книжный магазинъ „ГУТТЕНБЕРГЪ“, Галустяну.

(ու.չ.) 199 2—1

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԻ ՓՈՂՈՑ, ՍՐԲՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է գիրքեր եւ ամսագիրներ, զրքեր, բրոշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, տարանկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշդօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Գատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրոշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՑ-ԿՈՒՐԱՆՑԻ ԳՆԵՐՈՎ։

ՏԵԼԵՖՕՆ № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликоская улица, домъ казенный.